

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1886. Första Kammaren. N:o 15.

Måndagen den 8 Mars.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Justerades protokollet för den 27 sistlidne Februari.

Anmälades och bordlades:

Bevillnings-Utskottets memorial N:o 2, i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 1, 2, 3, 4 och 5 punkterna af Utskottets betänkande N:o 1, angående vissa delar af tullbevillningen; äfvensom

Första Kammarens Tillfälliga Utskotts utlåtanden:

N:o 2, angående utredning i fråga om förbättrad pensionering af indelta soldater, som skadats i tjensten; och

N:o 3, i anledning af väckt fråga om ändring i sättet för utbetalning af underhållsmedel till gratialister af krigsgemenskapen.

Upplästes ett insänt läkarebetyg af följande lydelse:

Att Majoren Vålborne Herr *P. A. H. Stjernspetz*, som ådragit sig en lungkatarrh (Bronchitis), på denna grund är oförmögen att lemna sina rum, intygar
Stockholm den 4 Mars 1886.

Vincent Lundberg,
leg. läk.

Upplästes och godkändes Lag-Utskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, N:o 11, till Konungen, angående afskaffande af åtskilliga löfteseder.

*Ifrågasatt
efterskän-
kande af 20
% å arrendena
för kronans
fastigheter.*

Föredrogs å nyo Stats-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 24, i anledning af väckt motion om efterskänkande för år 1886 af tjugu procent å arrendena för kronans fastigheter.

Herr Hallenborg: Då jag nu begärt ordet, har det icke varit därför att jag vill göra något yrkande för att åstadkomma någon förändring af hvad Stats-Utskottet hemställt. Jag anser mig dock böra fästa uppmärksamheten derpå, att arrendena å kronolägenheter inom den provins jag tillhör äro på vissa ställen så högt uppdrifna, att de anspråk på nedsättning i desamma, som blifvit framställda, visst icke kunna anses oberättigade. Emellertid hyser jag den öfvertygelsen, att Domänstyrelsen kommer att noga taga den frågan om hand, och att styrelsen, i händelse denna fråga i annan form kommer till Riksdagen, nog läser pröfva, på hvilka ställen och under hvad form en dylik nedsättning bör kunna medgifvas. Ty likasom många enskilda jordegare på sista tiden ansett sig böra nedsätta arrendena för sina arrendatorer, bör det äfven tillkomma staten att visa ett dylikt tillmötesgående. Jag gör, som sagdt, icke något yrkande, utan har blott velat tillkännagifva att jag anser, det en nedsättning i vissa kronans arrenden är af behovet påkallad, men bör dock icke ega rum utan förutgången noggrann pröfning.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad, och Utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan bifölls.

Föredrogs å nyo och bifölls Stats-Utskottets den 3 och 4 innevarande Mars bordlagda utlåtande N:o 25, i anledning af väckt motion om efterskänkande af forsellön för arrendatorer af indragua militieboställen.

*Ifrågasatt
nedsättning i
arrendet för
två indragna
militiebo-
ställen.*

Föredrogs å nyo Stats-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion om nedsättning i arrendet för indragna militieboställena Alvastra och Uckleby inom Östergötlands län.

Grefve De la Gardie: Kammaren har nyss till behandling förehåft Stats-Utskottets utlåtande N:o 24, i anledning af väckt motion om efterskänkande för år 1886 af 20 procent å arrendena för kronans fastigheter.

I motivet för sitt afslag af berörda motion yttrar Utskottet:

»Någon antaglig grund för ett allmännare efterskänkande af arrendeafgifterna för kronans egendomar torde, enligt Utskottets förmenande, vara svår att finna, helst vid hvarje särskildt fall omständigheter kunna förekomma, hvilka inverka än till förmån, än till skada för arrendatorn; och om nedsättning i arrendeafgifterna

verkligen skulle anses böra ifrågakomma, föreställer sig Utskottet, att giltig anledning icke förefinnes, hvarför i främsta rummet sådan nedsättning skulle tillgodokomma de arrendatorer, hvilka under nu rådande tryckta sädespris erlägga sina arrenden i spanmål.»

Såsom följdriktig konsekvens af detta yttrande hade man väl bort vara berättigad att antaga, att Utskottet i särskilda fall, då omständigheterna kunna vara särdeles talande, skulle vilja medgifva dylik hjälp eller nedsättning, men denna milda tankegång har Utskottet likväl på den korta vägen härifrån och till sitt utlåtande N:o 27 alldeles glömt bort, och, utan att inlåta sig på pröfningen af här föreliggande omständigheter, afslår Utskottet helt hårdhänt och kort motionen. Och ändå afser den ifrågavarande framställningen just ett sådant särskildt fall, då omständigheterna, enligt mitt förmenande, äro särdeles talande. För sitt afstyrkande åberopar Utskottet endast formella skäl, eller att de å egendomen vidtagna förbättringarna blifvit gjorda innan Kongl. kungörelsen den 10 November 1882 utfärdades.

Att lagar icke böra hafva retroaktiv verkan, t. ex. lagar rörande straffbestämmelser eller ändringar i tullsatser o. s. v., det lärer väl vara alldeles klart och tydligt, och derom äro vi nog också alla fullkomligt ense. Men om man i statens intresse har kommit till insigt om att staten, i fall sådana som det förevarande, bör gå till väga på samma sätt som den enskilde jordegaren, d. v. s. hjälpa och stödja sina brukare och arrendatorer, då de visa sig vilja förkofra och förbättra åt dem upplåtna egendomar, så tror jag att det vore med klokhet, rättvisa och billighet öfverensstämmande, att de i nämnda Kongl. kungörelse angifna grunder blefvo tillämpade äfven på sådana fall, som detta.

Arrendatorn af boställena Alvastra och Uckleby har på dessa boställen verkställt dräneringar och åtskilliga förbättringar innan berörda förordning utkom och således på en tid, då utväg att erhålla ersättning för dylika förbättringar icke förefans. Detta är sålunda det formella skäl, hvilket Utskottet tillmätt så stor vikt.

För min del anser jag, det billigheten fordrar att arrendatorn får en sådan ersättning, om han ock, på sätt Utskottet anmärkt, icke verkställt förbättringarna i afsigt — eller ens med utsigt att derför erhålla ersättning från statsverket. Då han sträfsamt och arbetsamt företagit sig dessa arbeten utan en dylik utsigt, men fått sina förhoppningar gäckade i följd af dåliga jordbrukskonjunkturer, som det ej legat i hans makt att förutse, så tror jag den saken verkligen kan vara värd att tagas i noga öfvervägande, om han icke kan vara berättigad till ersättning för hvad han till egendomens nytta uträttat.

Undersökning på stället har utvisat, att förbättringarna äro verkställda, och ingen anmärkning har emot undersökningsinstrumentet gjorts. På dessa skäl anser jag mig föranlåten yrka, att Riksdagen ville, med afslag å Stats-Utskottets hemställan, besluta, att arrendatorn af f. d. militieboställena Alvastra och Uckleby P. Rhenström måtte tillerkännas ersättning för de af honom å egendomen Alvastra

*Ifrågasatt
nedsättning i
arrendet för
två indragna
militieboställena.*
(Forts.)

Ifrågasatt nedsättning i arrendet för två indragna militiebo-ställen. gjorda grundförbättringar till ett belopp något understigande hvad värderingsinstrumentet angifver och i motionen föreslagits, samt att denna måtte komma honom till godo genom nedsättning med 1,500 kronor årligen af arrendet för den återstående arrendetiden.

(Forts.)

Grefre Sparre: Jag ber endast att få fästa uppmärksamheten derpå, att den omnämnde arrendatorn öfvertog detta arrende den 14 Mars 1877. Han nedlade åtskilliga arbeten och förbättringar på egendomen, och dem uppskattade han till en kostnad af 24,373 kr. 24 öre.

Sedan 1882 års kungörelse utkommit, hvilken under vissa förutsättningar lemnar tillfälle till ersättning för verkställda förbättringar å kronoarrenden, begärde han ersättning därför. Men inga af dessa förutsättningar hafva här egt rum. Ingen plan har uppgjorts eller blifvit af vederbörande granskad och godkänd, hvilket dock är ett vilkor.

Domänstyrelsen yttrar sig angående hans ansökning på följande sätt: »Äfven om hvad i omförmälda Kongl. kungörelse stadgades om ersättning åt arrendator för vissa grundförbättringar finge, såsom sökanden ifrågasatt, gälla jemväl i afseende å sådana, som utförts före denna författnings tillkomst, åtskilliga af de utaf sökanden verkställda arbeten ej vore att hänföra till de slag af förbättringar, för hvilka godtgörelse enligt förenämnda kungörelse kunde beviljas, samt att, under det i denna föreskrefves såsom vilkor för meddelande af understöd åt torrlägningsföretag, att detta skulle verkställas efter af sakkunnig person uppgjord plan, som bliefve af Domänstyrelsen godkänd, sökanden ej företett intyg af något slag derom, att den af sökanden utförda täckdikning, hvarå fölle en stor del af de i åberopade värderingsinstrument upptagna kostnader, verkstälts på ändamålsenligt sätt och så, att egendomen deraf tillskyndades varaktigt gagn.»

Dessa skäl tala; och jag vill dessutom fästa uppmärksamheten på, att det ingalunda kan vara lämpligt att i särskilda fall inkomma med framställningar af denna art till Riksdagen. Jag tror att i flera än ett fall skulle Riksdagens beslut kunna komma att bero på förmågan hos en eller annan motionär att föra fram och motivera dylika framställningar, och detta anser jag ytterst olämpligt. En annan sak deremot, som jag kan vara med om, vore, att Riksdagen bemyndigade Kongl. Maj:t att i särskilda fall besluta öfver framställningar af denna art.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets hemställan.

Herr Evers: Då den ifrågavarande framställningen angående ersättning för vissa verkställda förbättringar å bostället Alvastra icke en utan tvenne gånger varit föremål för Domänstyrelsens behandling, anser jag mig, huru behjertansvärd för öfrigt någon ersättning eller nedsättning i det höga arrendet till förmån för den driftige arrendatorn kunde vara, böra framhålla de skäl, som föranledt Domänstyrelsen att icke kunna bifalla densamma.

Som stöd för sin anhållan har arrendatorn åberopat 15 och 21 §§ af Kongl. förordningen den 10 November 1882, hvilka handla, den förra om huruledes ersättning för nybyggnad i vissa fall genom eftergift i ett eller flera års arrendeafgift kan lemnas arrendator, och den senare om godtgörelse i viss mån för större odlings- och täckdikningsarbeten. I båda dessa fall föreskrifves likvisst, att, för att kunna erhålla någon dylik ersättning, *fullständig plan derför af sakkunnig person skall vara uppgjord och af Domänstyrelsen godkänd*. Så har här emellertid ej skett, och de arbeten, hvarför ersättning blifvit begärd, hafva äfven blifvit verkställda, åtminstone till hufvudsakligaste del, innan 1882 års författning vunnit tillämpning. Men äfven om styrelsen kunnat till pröfning upptaga de gjorda ersättningsanspråken, så förekomma bland dessa åtskilliga arbeten, hvarför godtgörelse ej kunnat lemnas. Der är nemligen begärdt icke obetydliga ersättningar för stenbrytning, anläggning af stenbroar öfver diken och uppkörsbroar till ladugårdarne, omläggning af trädgårdar jemte åtskilligt annat, som här vore för vidlyftigt att uppräknas. Det egentliga arbetet, hvarför ersättning kunnat beredas arrendatorn, hade varit för täckdikning, *derest denna i stadgad ordning blifvit verkställd*, men i så fall hade styrelsen måst taga hänsyn till föreskriften i 21 § 2 mom. af åberopade nådiga förordningen, som lyder:

»Vill arrendator för det arrenderade området eller viss del deraf i väsentlig mån förändra sättet för jordens torrläggning, eller önskar han anlägga ängsvattning, skall sådant ske efter af sakkunnig person uppgjord plan, som af Domänstyrelsen godkännes. För dylikt företag, likasom för större odlings- eller täckdikningsarbeten, hvaraf egendomen tillskyndas synnerlig fördel, *men arrendator under sin arrendetid ej kan tillgodogöra sig en kostnaden motsvarande inkomst*, må, efter Domänstyrelsens pröfning, godtgörelse arrendator tilläggas genom skäligh miuskning i ett eller flera års arrendeafgift.»

Nu är, som Kammaren af det föreliggande betänkandet behagade finna, det nuvarande arrendet ingånget 1877, och då större delen af den ifrågasatta täckdikningen, hvarför arrendatorn fordrat en ersättning af 100 kr. pr tunnland, verkstälts under de första 7 åren af den 20-åriga arrendeperioden, torde den ersättning, som möjligen kunnat beredas arrendatorn, på grund af stadgande i nyss nämnda §§, hafva blifvit betydligt reducerad, alldenstund arrendatorn, under återstående arrendetiden, genom nyttan af detta arbete bör kunna tillgodogöra sig en förhöjning i jordens afkastning, möjligen motsvarande derför hafda kostnader.

Om således Domänstyrelsen, äfven med tillämpning af nu gällande regler för utarrendering af kronans egendomar, efter förut uppgjord och godkänd plan, möjligen kunnat bereda arrendatorn någon godtgörelse för nyss nämnda arbete, så föreställer jag mig, att denna icke på långt när hade uppgått hvarken till den summa, Herr Ericson i sin nu föreliggande motion äskat, ej heller till det belopp, som en ärad talare på östgötabänken nu yrkat måtte genom årlig nedsättning af arrendeafgiften lemnas arrendatorn.

Ifrågasatt nedsättning i arrendet för två indragna militiebo-ställen.
(Forts.)

*Ifrågasatt
nedsättning i
arrendet för
två indragna
militiebostäl-
lerna.*

(Forts.)

Jag kan, i likhet med den siste ärade talaren, icke underlåta att framhålla det enligt mitt förmenande olämpliga att för Riksdagen framdraga dylika ersättningsanspråk. Om Riksdagen bifölle den förevarande motionen, befarar jag att vi hafva att förvänta en massa dylika med anspråk på godtgörelse från andra dertill lika berättigade arrendatorer. Med anledning af hvad jag nu anfört ber jag att få förena mig med den siste ärade talaren uti att yrka afslag å motionen och bifall till Utskottets hemställan.

Grefve De la Gardie: Med anledning af den siste ärade talarens yttrande ber jag få uttala, att jag långt ifrån förbiser de formella skäl, som hindrat Kongl. Maj:t och Domänstyrelsen att bifalla hos dem gjorda framställningar i detta ämne, och hvilka skäl äro dels att arbetena verkstälts innan 1882 års författning utkom och dels att arrendatorn ej i vederbörlig ordning inkommit med ansökning derom till Domänstyrelsen; men för Stats-Utskottet hade icke dessa formella hinder bort gälla. Jag håller före att Utskottet kunnat komma till ett annat resultat.

Hvad den förespeglade vådan af ett prejudikat angår, så tror jag dermed icke vore så stor fara, alldenstund framställningar af denna art ej gerna kunna komma till Riksdagen utan efter förutgången och omständlig pröfning i flere instanser, och om sådan förutgången pröfning icke förefinnes, lärer Stats-Utskottet vara oförhindradt att affärda dem på samma raska sätt, hvarå vi i näst föregående betänkande se ett exempel.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade Herr Grefven och Talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels ock, af Grefve *De la Gardie*, att Riksdagen, med afslag å Utskottets hemställan, ville tillerkänna arrendatorn af förra militieboställena Alvastra och Uckleby P. Rhenström ersättning för de af honom å egendomen Alvastra gjorda grundförbättringar medelst afdrag å arrendet af 1,500 kronor årligen under återstående arrendetiden.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till Utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och bifölls Stats-Utskottets den 3 och 4 innevarande Mars bordlagda utlåtande N:o 27, i anledning af väckt motion om efterskänkande af en del af arrendet för indragna majorsbostället Strand i Jönköpings län.

Föredrogs å nyo och godkändes Banko-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 3, angående ombyggnad af Riksbankens hus i Göteborg och Malmö.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande Banko-Utskottets den 3 och 4 innevarande Mars bordlagda memorial N:o 4, i fråga om användandet af Riksbankens vinst för år 1885.

1 punkten.

Hans Exellens Herr Statsministern Themptander. Då jag begärt ordet vid föredragningen af detta betänkande, har det skett närmast för att fästa Kammarens uppmärksamhet på, huruvida den närvarande tidpunkten kan vara den rätta för att fatta det beslut, Utskottet här tillstyrkt. Som jag funnit att i sjelfva saken Utskottets hemställen vunnit den starka anslutning, att endast två af dess ledamöter från denna Kammare deremot reserverat sig, så vill jag nu ej ifrågasätta någon ändring i sak eller ingå uti bedömande af sjelfva hufvudfrågan. Då emellertid Utskottet vid frånträdan af den sedan en lång följd af år iakttagna praxis att låta en del, eller ungefär hälften, af bankovinsten användas för statsverkets ändamål, anfört det motivet, att för närvarande föreligga för Riksbankens räkning åtskilliga viktiga byggnadsbehof, för hvilkas tillgodoseende man icke borde draga ur bankens allmänna affärsrörelse de belopp, som kunna vara därför erforderliga, och då således ett beslut i den rigtning Utskottet föreslagit möjligen icke skulle komma att i framtiden återopas som precedens för att fullständigt bryta med den praxis, som enligt min tanke bör jembväl för framtiden i regeln iakttagas, så vill jag icke bestrida möjligheten att för denna riksdag i följd af bankens nyssnämnda särskilda behof reservera en större del än vanligt af bankovinsten. Men jag vågar dock påstå, att den närvarande tiden ej är den rätta för bedömandet af huruvida detta kan ske utan att bereda olägenhet vid budgetens uppgörande. Man kan väl hänvisa till att den Kongl. propositionen om statsverkets tillstånd och behof utvisar ett icke ringa öfverskott, hvilket Kongl. Maj:t föreslagit böra till åtskilliga ändamål afsättas. Men jag får fästa Kammarens uppmärksamhet derpå, att bland dessa ändamål är det ett, som egentligen blott till utseendet innebär en besparing för framtiden. Det är nemligen det belopp af 800,000 kronor, hvilket är afsedt för inlösen af frälseräntor. När nemligen denna budget skall börja tillämpas med nästa års ingång, är det utan tvifvel att dylik inlösen redan skett till så stort belopp, att hela det af Kongl. Maj:t föreslagna beloppet behöfver för ändamålet genast tagas i anspråk. Här är alltså icke någon afsättning i vanlig mening för framtiden, utan frågan gäller en af statsmakterna redan beslutad utgift, som omedelbarligen skall utgå. Vid sådant förhållande, och då man icke heller i öfrigt lärer med någon säkerhet kunna nu bedöma, i hvad mån budgeten medgifver att ett så betydligt belopp som 1,300,000 kronor kan å inkomstsidan uteslutas, har jag föreställt mig att det ej vore lämpligt att för närvarande fatta ett sådant beslut. Väl vet jag att det vid föregående riksdagar varit vanligt, att beslut om bankovinstens användande fattats under riksdagens tidigare skede. Men det är naturligtvis en väsentlig skillnad, när beslutet endast gäلت ett godkännande af den

*Användandet
af Riks-
bankens vinst
för år 1885.*

Användandet af Riksbankens vinst för år 1885. siffror, som varit af Kongl. Maj:t beräknad vid inkomstbudgetens uppgörande, i jemförelse med att, såsom nu är i fråga, helt enkelt stryka ut en så betydlig inkomsttitel ur budgeten.

(Forts.)

På dessa skäl vågar jag för närvarande hemställa, huruvida ej Kammaren skulle anse lämpligt att först vid en senare tidpunkt af riksdagen taga den nu föreliggande frågan under öfvervägande.

Friherre Åkerhielm: Med anledning af Herr Finansministerns yttrande kan jag fatta mig helt kort. Jag vill på den punkt frågan nu står endast erinra om att Banko-Utskottet, enligt dess af Riksdagen beslutade instruktion, skall, så fort ske kan, afgifva betänkande angående användandet af bankovinsten. Detta är anledningen till att Utskottet redan nu velat på sätt som skett bereda Kamrarna tillfälle att pröfva dess förslag i sådant afseende.

Om Kammaren emellertid, och särskildt i följd af Herr Finansministerns erinran, skulle vilja uppskjuta behandlingen af denna fråga intill dess Kammaren är i tillfälle att bättre pröfva sannolikheten af budgetens slutliga utseende, så finner jag därför vara af finansministern anförda så goda grunder, att jag icke vill sätta mig emot ett dylik uppskof, utan ser gerna att frågan återremitteras.

Friherre Klinckowström: Jag är verkligen rätt ledsen att icke kunna instämma i den af de två siste talarne gjorda hemställan i denna fråga. Jag tror att, med afseende på den uträkning öfver statsverkets inkomster, som vi hafva oss förelagd i Kongl. Maj:ts proposition angående statsverkets tillstånd och behof, de beräknade inkomsterna icke gerna kunna anses vara i någon mån otillräckliga, äfven om bankovinsten helt och hållet besparas för Riksbankens egna ändamål och dem, som dermed möjligen kunna hafva samband. Jag vill nemligen erinra, att det sedan länge varit en önskan ganska vidsträckt i landet, att förslag om en förändrad lagstiftning för de enskilda bankernas rättighet att utgifva tiokronor i syfte af dessa tiokronors indragning måtte komma från Kongl. Maj:t. Man har ock talat om, att en sådan proposition skulle vara i görningen. Jag vet icke huru dermed förhåller sig och jag känner icke beskaffenheten af denna möjligen tilltänkta proposition, men jag hoppas, att den skall vara så beskaffad, att dessa sedlar på tio kronor måtte blifva inom ganska kort tid indragna. Att detta icke kan ske, utan att Riksbankens fonder och tillgängliga medel högst betydligt ökas, det är ju alldeles påtagligt, och därför synes mig denna för statsverket alldeles obehöfliga tillgång vara för Riksbanken ganska önskelig att bibehålla.

Ett annat ändamål med dessa medels bibehållande för Riksbanken finnes ock genom det af Kammaren nyss fattade beslutet angående ombyggnad af Riksbankens hus i Göteborg och Malmö i öfverensstämmelse med Banko-Utskottets utlåtande N:o 3. Denna ombyggnad är beräknad att uppgå till en summa af 303,550 kronor.

Ett ytterligare behof för Riksbankens räkning är, såsom vi veta, uppförandet af ett nytt riksbankshus i Stockholm. Redan

länge har behofvet deraf varit erkändt både af Riksdagen och af fullmäktige i Riksbanken, hvilka bäst torde känna och inse behofvet deraf.

Under alla dessa förhållanden finner jag således en återremiss vara alldeles obehöfelig, då mig synes, att Riksdagen redan nu ganska väl kunde besluta om hela bankovinstens reserverande för Riksbankens ändamål, på sätt Banko-Utskottet med en sällspord enighet i dess betänkande N:o 4 föreslagit. Jag får derfor anhålla om bifall till Banko-Utskottets förslag.

*Användandet
af Riks-
bankens vinst
för år 1885.*

(Forts.)

Herr Peyron: Som Kammaren behagade finna, är jag reservant vid nu föreliggande betänkande, men vid det förhållande, att Hans Excellens Herr Statsministern uttryckt den önskan, att frågan måtte återremitteras till Utskottet, och ordföranden i Banko-Utskottet har behagat, om icke yrka på bifall dertill, åtminstone instämman i hans önskan, vill jag för närvarande, under förutsättning och då jag tager för gifvet att frågan kommer att återremitteras, icke ingå i någon diskussion af frågan, enär jag anser det för närvarande öfverflödigt, utan anhåller att få yrka återremiss.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad Utskottet i förevarande punkt hemställt och sedan derpå att punkten skulle till Utskottet återförvisas, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

2 punkten.

Lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 32, i anledning af väckt motion om upphörande af den vissa hemman medgifna frihet från inqvarterings-skyldighet i fredstid m. m.

Herr Hasselrot: Då jag reserverat mig mot detta Lag-Utskottets utlåtande, torde det vara min skyldighet att för Kammaren framlägga de grunder, hvarpå jag stöder denna min reservation, och jag skall försöka göra detta i möjligaste korthet.

Med inqvartering på landet i fredstid — och derom är det här uteslutande fråga — förstås skyldighet att förse tågande trupp med husrum, sängkläder, värme och ljus. Denna skyldighet åligger nu hemmansegare på landet efter hemmantal med vissa undantag, som af Lag-Utskottet äro uppräknade.

En utjemning af dessa besvär anser Lag-Utskottet vara af billighet och rättvisa påkallad, och häri är jag med Lag-Utskottet ense, men om det sätt, hvarpå detta utjemnande skulle ske, är jag af en annan mening än Utskottet. Motionären föreslår, och Utskottet i

*Ifrågasatt
upphörande
af vissa
hemmans fri-
het från in-
qvarterings-
skyldighet i
fredstid.*

*Ifrågasatt
upphörande
af vissa
hemmans fri-
het från in-
qvarterings-
skyldighet i
fredstid.*

(Forts.)

hufvudsak lika med honom, att denna skyldighet, som för närvarande åligger vissa hemman, skulle utsträckas till alla de hemman, som nu äro derifrån befriade, med undantag endast af kyrkoherde- och klockarebol, hvilka åtnjuta denna frihet till följd af presterskapets privilegier och nu undantagits, emedan kyrkomötet skulle behöfva höras om en utsträckning af ifrågavarande onus jemväl till dessa hemman. Ser man nu till, hvad detta förslag innefattar, och genomgår de hemmanskategorier, som Lag-Utskottet föreslagit hädanefter skulle deltaga i inqvartering, finner man att flera af dessa hemmanslag äro af den art och beskaffenhet, att ingen nämnvärd utjemning i verkligheten derigenom skulle komma att ske. Så är t. ex. förhållandet med officerareboställen, af hvilka endast ett fåtal finnas kvar; så är förhållandet med de hemman, hvilka innehafvas af skatte- eller kronobonde, som uppfunnit mineralstreck, då sådana hemman väl lära vara ganska sällsynta; så är ock förhållandet med lots-hemman, som äro spridda här och der vid rikets kuster, och der någon inqvartering sällan torde kunna ifrågakomma. Men så kommer den stora kategorien: *sätes- och ladugårdar samt oskattlagda rå- och rörshemman* samt till en del äfven *frälsehemman*; och det är antagligen *dessa* hemman, som Lag-Utskottet och motionären velat åt. Jag vågar dock påpeka, att den privilegierade jordens innehafvare i allmänhet inköpt den för en högre köpeskilling, än den vanlig skattejord af enahanda beskaffenhet i samma trakt betingat, och detta under förhoppning om att få åtnjuta de förmåner, rättigheter och friheter, som med den privilegierade jorden vore förenade. Bland de friheter, som dessa hemman åtnjuta, är just denna frihet från inqvarteringsskyldighet. Billigheten och rättvisan af ett *ensidigt* upphäfvande af denna frihet torde alltså med skäl kunna ifrågasättas; dermed jag dock ingalunda vill hafva påstått, att den privilegierade jordens innehafvare kunna åberopa ett dylikt förhållande såsom skäl för att icke deltaga i en skattebörd eller ett besvär, som de förut varit befriade ifrån, då en *allmän* utjemning af dessa på alla derför lämpliga beskattningsföremål verkställes efter billiga och ändamålsenliga grunder. Så har ock skett i afseende på prestgårdsbyggnad, tingshusbyggnad samt andra dylika onera, och efter mitt förmenande bör ett sådant utjemnande äfven beträffande inqvarteringsskyldigheten ega rum. Men något sådant har Utskottet icke åsyftat eller föreslagit, utan Lag-Utskottet har inskränkt sig till att, utan någon allmän utjemning, helt enkelt kasta en del af skattejordens börd på den privilegierade jorden, med bibehållande af samma olämpliga skattegrund, som nu finnes, nemligen hemmanet. Jag vågar påstå, att ett sådant tillvägagående näppligen kan kallas billigt; jag vore nästan frestad benämna det orättvist.

Om man tänker på förhållandena å landet, så är uppenbart, att fullt lika lämpliga för inqvartering i fredstid som de nu ifrågasatta hemmanen äro jernbruk, tegelbruk och andra industriella inrättningar, der det ofta plägar finnas stora magasin, uppbyggnader och långa räckor med arbetarebostäder; sammalunda är ock förhållandet med en massa huskomplexer, som finnas här och der på landet, så-

som vid jernvägsstationer och andra dylika platser, der inqvartering kanske oftare än på andra ställen ifrågakommer. Vidare finnes det också många jordbrukslägenheter spridda i landet, fullt jemförliga med hemman, men som icke äro satta i mantal, utan benämnas *lägenheter*, och som derigenom undgå att deltaga i denna inqvarterings-skyldighet. Mig synes således den af Lag-Utskottet föreslagna utjemningen af inqvarterings-skyldigheten vara ytterligt ofullständig. Den är också mycket olämplig, emedan den bibehåller hemmantalet såsom fördelningsgrund. Det är säkerligen för oss alla väl bekant, att på flera trakter enstaka hemman med helt mantal finnas, som hvarken till areal, godhet eller åbyggnader äro bättre än $\frac{1}{8}$ mantal eller $\frac{1}{4}$ mantal af något bland de hemman, som ligga i granskapet. Om man nu bibehåller hemmantalet såsom grund, får detta hela hemman åtta eller fyra gånger så stor inqvartering som någon af de andra lika goda gårdarne i trakten.

Om nu emellertid verkliga förhållandet vore, att ifrågavarande onus vore särdeles tryckande, och om man hört svåra klagomål öfver det nuvarande tillståndet, kunde ju deri ligga något skäl att redan nu söka åstadkomma en utjemning, om också ofullständig och mindre tillfredsställande, men, så vidt jag känner, är förhållandet nästan motsatt. I de trakter af landet, der jag vistats, har jag knappast hört omtalas, ännu mindre klagas öfver tungan af detta onus.

Jag skall sluta med hvad Utskottet i fjol anförde rörande den af samme motionär då afgifna liknande motionen. Utskottet sade då:

»Lika med motionären finner Utskottet de bestämmelser om inqvartering, hvilka för närvarande äro gällande, icke vidare tidsenliga eller på full rättvisa grundade, särskildt med afseende å de flehanda slags fastigheter, för hvilka frihet från detta onus åtnjutes.» Men tillade Utskottet: »att nu omedelbart lagstifta i ämnet, på sätt motionären föreslår, finner Utskottet mindre lämpligt, enär härför torde erfordras en sorgfälligare och mera omfattande utredning af alla hithörande förhållanden, än Utskottet varit i tillfälle att åt ärendet egna.» Detta finner jag vara riktigt. Men någon sådan »omfattande utredning» har icke heller nu, mig veterligt, stått Utskottet till buds, och på samma grunder, som Utskottet då afstyrkte motionen, yrkar jag nu afslag på Lag-Utskottets förslag.

Herr Bergström: Herr Grefve och Talman! De förefalla mig ganska egendomliga, de grunder, på hvilka den näst föregående talaren yrkat ogillande af Lag-Utskottets betänkande. Åtminstone står detta hans yrkande icke så litet i strid mot hvad motionären vill. Motionären har nemligen sagt sig företrädesvis önska en sådan utjemning af inqvarterings-skyldigheten, som här af Utskottet nu föreslagits, om nemligen Lag-Utskottet ville uppsätta förslag till författning i ämnet, men om Lag-Utskottet icke tilltrorde sig detta, ifrågasätter han ett vidsträcktare alternativ, nemligen en skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbeta samt förelägga Riksdagen förslag till ändrade bestämmelser angående inqvarterings-skyldigheten, hvarigenom denna skyldighet

*Ifrågasatt
upphörande
af vissa
hemmans fri-
het från in-
qvarterings-
skyldighet i
fredstid.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
upphörande
af vissa
hemmans fri-
het från in-
qvarterings-
skyldighet i
fredstid.
(Forts.)*

blefve efter billiga grunder fördelad på egare eller innehafvare af all slags fastighet. Mig synes, att denna omständighet ensam bör föranleda till, att man nu icke kan gå längre än motionären i första alternativet föreslagit. För öfrigt ber jag få anmärka, att det ingalunda var den omständigheten, att man icke ville emellan hemman å landet utjemna inqvarteringsbördan, som föranledde denna Kammare att afslå Lag-Utskottets betänkande vid sista riksdagen, utan att Kammarens afslag berodde derpå, att Lag-Utskottet då formligen öfverskridit sin befogenhet, i det att Utskottet gått vida längre än motionären föreslagit.

Nu sade den siste talaren, att man icke klagat öfver tungan af denna skyldighet. Jag vet icke, huru han kan säga detta, då just motionären är en af dem, som bittert klagat; han har i en af sina motioner — jag minnes icke om det är i denna eller om det är i den som han afgaf vid förliden riksdag — anfört att det händt, att inom ett byhem föga mera än ett halft mantal befunnits inqvarteringsskyldigt och därför fått emottaga och sålunda båda inqvartera och bespisa $\frac{3}{4}$ af en tågande squadron med hästar — detta måtte väl hafva varit ganska betungande. Motionären talar vidare om att det händt, att en innehafvare af ett inqvarteringsskyldigt hemman måste lega på gästgifvaregården och fått betala 3 à 4 gånger så mycket, som han haft att uppbära af kronan för besväret.

Den föregående talaren lät undfalla sig ett yttrande, att Lag-Utskottet skulle *vilja åt* de privilegierade hemmanen. Det är alldeles icke förhållandet. Lag-Utskottet, eller jag åtminstone, vill alls icke åt några privilegierade hemman; men så mycket kunna vi väl vara ense om, att ståndsprivilegier icke skydda ifrågavarande hemman från inqvarteringsskyldighet och att deras öfvertagande af denna skyldighet, för hvars utgörande ersättning bestås, icke kan komma att sänka nämnda hemmans värde med ett enda öre.

Och hvarför skulle man icke kunna göra denna lilla utjemning? Bördan blir, om den fördelas, mycket lättare att bära, än om den uteslutande faller på ett eller annat hemman.

Jag vill icke motsätta mig en vidare reform eller att gå vidare, såsom den siste talaren velat, ty jag kan medgifva, att det ligger mycken sanning i åtskilligt af hvad den ärade talaren omnämnde. Men hvarför nu uppskjuta den mindre reformen? Den andra mera vidsträckta kan ju komma sedan, ty ett sådant beslut, som Utskottet förordat, lägger, såsom Utskottet också sagt, icke något hinder i vägen för att göra vidare reformer och att fortgå på den väg, som i det andra alternativet af motionären anvisats.

På dessa grunder yrkar jag bifall till Lag-Utskottets betänkande, som står i närmaste öfverensstämmelse med hvad motionären önskat och föreslagit.

Herr Hasselrot: Lag-Utskottets ordförande anmärkte mycket riktigt, att jag misstagit mig deri, att ingen skulle klagat öfver olägenheterna af inqvartering på landet i fredstid, ty det har ju motionären gjort. Men om än en sådan klagan försports från en

trakt, så är väl denna omständighet icke tillräcklig för att betinga eller föranleda till en ändring i nu gällande förhållanden, då denna ändring i och för sig ej är tillfredsställande ordnad. Vidare yttrade Utskottets ordförande, att Lag-Utskottet visst icke ville åt de privilegierade hemmanen. Det kan ju hända att så ej är förhållandet, men nog ser det så ut.

Att den nu föreslagna partiella reformen, om den ginge igenom, icke skulle förhindra en vidare utveckling i den riktning jag anser lämplig, vågar jag bestrida; ty det är känt, att om man en gång har vidtagit en åtgärd i viss riktning, mötes man ständigt, då man föreslår ett vidare steg framåt, af det svaret: vi hafva så nyligen reglerat detta förhållande och vilja ej rubba eller ändra detta, innan tillräcklig erfarenhet vunnits om huru de nya bestämmelserna verka. Då reformen, såsom redan är yttradt, endast är partiel, vågar jag fördenskull påstå, att den är skadlig, enär ett beslut nu skulle skjuta tillbaka det fullständiga och rätta ordnandet af förhållandena. Att den derjemte ur flere synpunkter är obillig och olämplig, tror jag mig i mitt förra anförande hafva visat. Jag kan dertill nu lägga, att om Utskottets förslag ginge igenom, skulle gästgifverihemman äfven blifva skyldiga till inqvartering i fredstid. Lag-Utskottets ordförande anförde dock i fjol, att detta vore en verklig olägenhet, icke endast för gästgifvarne utan äfven för de resande.

En annan olägenhet vore, att, om Utskottets förslag antoges, några hemman, nemligen nämndemanshemman och lotshemman, skulle åläggas att tåla inqvartering under fredstid, oaktadt de fortfarande skulle vara befriade från inqvartering under krigstid. Lag-Utskottet skulle icke kunna hafva gjort sig skyldigt till en sådan inkonsekvens, om icke motionen hade varit så inskränkt till omfånget, att någon ändring beträffande inqvartering i krigstid ej kunnat föreslås; men som förhållandet nu är, utgör jemväl denna brist en anledning att vänta med reformen tills den kan blifva mera fullständig.

Kan det nu vara skäl att, då så många anmärkningar kunna framställas mot den föreslagna partiella reformen, ändock antaga Utskottets förslag? Jag tror det icke, och jag tillåter mig därför fortfarande yrka afslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde Herr Grefven och Talmannen enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets förevarande hemställan och vidare på afslag derå, samt förklarade sig finna den förra propositionen, som upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller Lag-Utskottets utlåtande N:o 32, röstar

Ja;

*Ifrågasatt
upphörande
af vissa
hemmans fri-
het från in-
qvarterings-
skyldighet i
fredstid.*

(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utlåtandet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut, sedan jemväl den förseglade sedeln öppnats, befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—44;

Nej—45.

Föredrogos å nyo och biföllos Lag-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlaga utlåtanden:

N:o 33, i anledning af väckt motion om ändring af 10 kap. 9 § Handelsbalken; och

N:o 34, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser i fråga om väglottegarers rätt till sand- och grustägt å annans område.

Föredrogos å nyo Lag-Utskottets den 3 och 4 innevarande Mars bordlagda utlåtande N:o 35, i anledning af väckt motion om utfärdande af vissa lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i de genom skyddstullar understödda näringar.

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

Herr Hedlund: När jag ber att få upptaga Kammarens tid för en något närmare utveckling af min motion — jag vill icke säga anmärkningar mot Lag-Utskottets betänkande — så är det alls icke för nöjet eller pligten att hålla något liktal för densamma. Väl har jag ingen förhoppning, att Lag-Utskottets yttrande skall ses ur ändrad synpunkt af majoriteten i denna Kammare, men jag har ingen farhåga, att motionen genom detta Lag-Utskottets yttrande skall blifva jordad, ty om någonsin en fråga har framtiden för sig, så är det den nu föreliggande. Skulle det emellertid sägas, att den är afifvad, är jag säker, att den kommer igen såsom gengångare, och detta icke en utan flere gånger. Min motion berör icke mera eller mindre än vår tids största och vigtigaste fråga, frågan om arbetarnes ställning i det moderna samhället.

Denna fråga har af Lag-Utskottet, synes det, ansetts antingen icke vara af någon vigt eller också icke stå i något närmare samband med min motion. Jag tror dock, för min del, att Lag-Utskottet häri möjligen har begått ett misstag. Jag föreställer mig, att Lag-Utskottets ärade ordförande och öfrige ledamöter icke kunna vara blinda eller döfva för den stora rörelse, som eger rum i vår verldsdel och som uppenbarar sig i de farliga formerna af socialism,

kommunism, anarkism, nihilism m. m. Hvad betyda alla dessa ord? Hvad ligger under dem? Jo, en sjudande rörelse hos de djupaste samhällslagren att vinna ändring i sitt nuvarande läge. Denna fråga är icke för mig ny: Jag har genom omständigheternas makt varit tvungen att sysselsätta mig med densamma sedan ett 40-tal år tillbaka, och jag har alltid betraktat den ur samma synpunkt som nu, nemligen att det är en fråga, som man måste försöka lösa i godo för att undgå hennes lösning under faror och våld. För min del är jag ganska afgjord motståndare till de båda riktningarna: kommunismen och socialismen. Grunderna därför torde jag icke här behöfva utveckla; men en af dem är, att de strida mot och kränka en princip, som har stor vikt för mig, nemligen den enskildes frihet. De hafva likväl en stor betydelse genom de skildringar, som från det området göras om det nuvarande samhällstillståndet i synnerhet med hänsyn till de förtryckta lagren. I alla dessa skildringar ligger för mycken sanning, för att man skall kunna våga sluta öronen till för missljuden och klagomålen.

Genom en egendomlig tillfällighet finner jag här i dag en liten skrift utdelad, som heter »Reformerande eller revolutionär socialism? det är frågan.» Denna skrift innehåller några mycket intressanta och lärorika aktstycken, nemligen de af de socialistiska och revolutionära partierna i de olika civiliserade länderna uppställda program. Jag ser en och annan af Kammarens ledamöter le åt endast rubriken på denna brochyr och jag vill nästan läsa samma leende på lagutskottsledamöternas läppar, när de fingo se min motion, men när jag ser någon le åt eller med likgiltighet upptaga denna fråga, så säger jag med de bekanta orden »Herre, förlåt dem, de veta icke hvad de göra.»

Jag nämnde, att frågans betydelse ligger i, huruvida den skall kunna lösas på fredlig väg eller ej. Ett tredje alternativ gifves icke, ty frågan måste lösas. Missförhållandena äro för stora, ehuru de lyckligtvis hos oss äro mindre än i andra länder. Vi hafva ett land öster om oss, der frågan befinner sig i det allra farligaste läge. Vi se i det fria England, huru det är denna fråga, som gör statsmännen de största bekymmer. I Frankrike har frågan sedan 1848 stått på dagordningen och varit föremål för mångfaldiga debatter, mångfaldig oro och söker ännu sin lösning, men jag tror, för min del, att kanske skall den der lösas fredligare än på annat håll. Och så hafva vi Tyskland. Der har rörelsen, under namn af »social-demokrati» blifvit en fruktansvärd makt, som icke ens furst Bismarck med sina mot detta parti, eller rättare sagdt deras samhällsmakt, rigtade undantagslagar kunnat beherska. Socialdemokraterne tränga der fram i all tysthet. Deras voteringsmedlar finnas på alla verkstäder; hvarifrån de komma vet man icke, men de finnas dock, och deras anhängare gå i den tyska disciplinens slutna kolonner upp till valurnorna och vinna den ena segern efter den andra. Det är ett sätt att på fredlig väg lösa frågan, och hade man icke den utvägen, så sökte man sig kanske en annan, mindre fredlig.

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

(Forts.)

*Ifrågasatta
lagbestäm-
melser i syfte
att bereda en
betryggad
ställning åt
arbetare i
tullskyddade
näringsar.
(Forts.)*

För min del vill jag säga, att om jag skulle begära af den nuvarande tiden något eftermäle rörande min offentliga verksamhet, skulle jag önska det, att »han var en beskedliggörare.» Jag blyges icke för detta namn. Jag har velat i min ringa mån verka försonande mellan arbetare och principaler, mellan de fattige och de rike. Jag har icke tvekat att vädja till de förmögnares hjerta och rättskänsla, när det gällt att afhjelpa trängande behof, men jag har heller aldrig underlåtit att på så väl enskilda som offentliga sammanträden med arbetare framhålla just den goda hjälp, som de förmögna samhällsklasserna, åtminstone inom vårt samhälle, Göteborg, lagt i dagen och som gjort arbetarnes ställning inom det samhället sådan, att den icke innebär någon fara. Deremot har jag fått uppgifter från ganska säkert håll, beträffande Stockholm, att här finnas ganska farliga element, som icke behöfva mycket för att framträda på ett sätt, som kunde vara olycksbringande för de andra samhällsklasserna. Således — jag har väckt denna motion i samma fredliga och försonliga syfte, som har, jag vågar påstå det varit min lefnads uppgift. Att så småningom höja arbetarnes ställning ligger mig på det djupaste om hjertat. Den är icke, denna ställning, särdeles med de till följd af stigande upplysning och ökade lefnadsbehof allt mer växande krafven, sådan, att den kan tillfredsställa dem nu, såsom den förut möjligen kunnat göra. Och då frågar jag, om icke vi, som lefva i lifvets solsken och hafva något inflytande och makt, skulle kunna göra något för att afhjelpa detta tillstånd, för att hjälpa våra svagare bröder? Jag vet väl att egoismen har till hands det gamla svaret, »skall jag taga vara på min broder», men jag vet ock, att den, i hvars mun de orden äro lagda, hans namn var Kain.

Man har anmärkt, och med skäl, att min motion omfattar endast arbetarne i de skyddade näringsarna, men att den syftar längre, egentligen till hela arbetareklassen. Det är sant, men jag har velat med afsigt begränsa motionens innebörd för att kunna upptaga ett i sänder, och då jag förordat de skyddade näringsarna, har jag haft det vägende skälet, att här är statens befogenhet till ingripande redan erkänd, just genom skyddet, och då kan man icke säga, att det är någon inkonsequens, när man yrkar, att denna statens befogenhet bör äfven användas till fördel för arbetarne i dessa skyddade yrken, och det så mycket mer som det framhållits, att det är för *deras* skull, som dessa skyddstullar pålagts.

Jag vet, att landbruksarbetarne befinna sig i en helt annan kategori. De skulle också af mig sättas i en ganska olika ställning mot fabriksarbetarne. Derom är dock här icke fråga, men icke heller denna fråga om landbruksarbetarne är för mig ny. Det är nu 35 år sedan jag på ett stort landbruksmöte i Nerike, bevestadt af ett par hundratals större och mindre jordegare, offentligen uppträdde, då det underbara inträffade, att den ungdomlige talarens föredrag åhördes med uppmärksamhet, oaktadt hans förslag ingrep djupt i de mäktige jordegarnes intresse. Jag vill af hvad jag då framhöll endast upprepa, att jag önskade en förändring i lagstift-

ningen till tryggande af eganderätten. Jag sökte visa, att jordbruksarbetarens, brukarens, torparens eganderätt icke vore af lag skyddad. Han kunde sitta många år på en gård, han kunde förbättra gården genom sitt arbete — hans arbete är dock hans egendom — men han kunde dock, efter en kort uppsägning, förflyttas från detta sitt arbetsfält och derigenom beröfvas allt sitt deri nedlagda arbete. Jag hade ett färskt exempel att uppvisa, hurusom på en egendom i bergslagen 40 torpare, som från far till son suttit på sina små jorddelar, blifvit på en gång uppsagde.

Frågan om en arrendelag, som tryggar dessa små brukare, har många gånger varit före, men någon sådan lag har icke kommit till stånd. Denna fråga står just på dagordningen i England. De stora magnaterna i Irland hafva fått göra betydliga eftergifter, och den ädle statsmannen Gladstone har lyckats genomdrifva statshjelp åt de irländska arrendatorerne, så att de kunna friköpa sina arrendegårdar. Senast har en af den nuvarande engelska regeringens ledamöter, Trevelyan, föreslagit en liknande lag för Skotland för att skydda de små arrendatorerne, som nu jagas bort från sina arrenden, därför att egendomsgearne anse det vara fördelaktigare att hafva dessa till jagtmarker. Det kan väl icke anses vara ett ordnad rättsförhållande, der sådant kan ske, och jag tror icke att denna lagstiftning, äfven om man fruktar att den skall utvidga sig åt söder, till sjelfva England, skall komma att röna synnerligt motstånd i det landet.

Emellertid har frågan om jordbruksarbetarne icke blifvit vidrörd i min motion, och därför har jag endast velat omnämna henne i förbigående.

Vid det nyss åsyftade tillfället, då jag offentligen uppträdde till jordbruksarbetarnes förmån, tog jag fram ett moment, om hvilket Geijer säger, att det sent framträd, i historien, nemligen *menniskan*. Hvilka äro de lefnadsvilkor, som vi anse för oss sjelfva tillfredsställande för att kunna fylla vår menliga bestämmelse, d. v. s. den uppgift som vi hafva här på jorden? Jag sökte besvara frågan med de orden: »den ställning, der du kan genom ärligt arbete, icke alltför öfverdrifvet, förtjena din någorlunda goda utkomst.» Jag begärde icke mycket i det fallet, men dock så, att jag skulle kunna med mitt ärliga arbete åstadkomma tillfredsställandet af mina anspråkslösa lefnadsbehof och hafva något till tryggande af min alderdom. Jag tror icke, att det är för stort, och jag är öfvertygad om att flertalet af oss skulle anse det vara ganska svårt att lefva, om icke detta anspråk uppfyldes, och dermed kommer jag in på denna frågan om *menniskan*. Jag kan icke gå in på, att individer ur dessa djupa samhällsklasser hafva andra lefnadsbehof än vi sjelfva. Det händer då, att någon kommer fram med det andra momentet, att vi icke alla kunna uppehålla våra barn i samma herremannaställning, som vi sjelfva innehafva. Jag har talat förut om det osunda herremannalifvet. Detta kan talas om, icke blott i Andra Kammaran, utan ty värr äfven bland oss sjelfva. Huru skulle vi väl tänka oss kroppsarbetarens ställning, för att vi skulle vilja

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i skyddade näringar.
(Forts.)

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i skyddade näringar.

(Forts.)

sätta våra barn i den klassen? Jag har ett exempel, en tradition att åberopa, nemligen från den man, som skref boken »om ständscirkulationen». Vi böra tänka oss samhällsförhållandena bragta derhän, att äfven den herrefödde unge mannen må kunna lefva icke blott såsom en njutande, utan äfven såsom en arbetande samhällsmedlem.

Nu frågar jag: har jag då här uppstått för stora anspråk i fråga om hvad jag velat att de skyddade näringarne skulle bereda sin arbetare, när jag har talat om tre omständigheter, nemligen att det skall beredas dem ordentliga bostäder, till 9 timmar förkortad arbetstid och en minimiarbetslön, så att arbetaren kan föra den menskliga tillvaro, hvarom jag talat? Jag tror att hvart och ett af dessa vilkor är af hvarje välvillig arbetsgifvare uppfyllt och jag vet att vid de flesta stora arbetsetablissemant arbetarebostäder äro uppförda åt arbetarne, och särskildt hvad Göteborg beträffar, är mycket åstadkommet i denna väg. Man torde säga: då behöfs ju icke någon lag. Jo, just då behöfves lagen, svarar jag, ty annars mötes man af det argumentet: sådant kunna vi icke göra, ty konkurrensen är för stor. Det var just ett sådant svar, som framkallade min motion. Det var en välvillig fabrikant, en bomullsspinnare, som, då jag framhöll, att staten genom skyddstullen å bomullsgarnet gaf honom ärligen öfver 300 kronor för hvarje i fabriken använd arbetare, och med anledning deraf förebrädde honom, att han icke hade sina arbetares ställning bättre, svarade, att det kunna vi icke för konkurrensen. Jag frågade: kunna icke fabrikanterna träffa någon öfverenskommelse till deras arbetares bästa, när de göra så många sådana till sin egen fördel? Han svarade då, att en sådan öfverenskommelse aldrig skulle kunna hållas. Välan, svarade jag, låtom oss få en lag, som skyddar eder mot äfven denna konkurrens, som hindrar er att tillfredsställa ert hjertas maning att gifva edra arbetare den ersättning, som ni annars skulle vilja gifva. Och detta var anledningen till min motion.

Staten har redan ansett sig befogad att bestämma öfver minderårigas och barns arbete i fabriker och verkstäder. Då kan man väl fråga: är den fullvuxne arbetarens arbetskraft mindre dyrbar än barnets? Nej, visserligen icke, ty när den tages för mycket i anspråk; när den slites allt för mycket, så inträder ett förhållande, som bör mycket allvarsamt uppmärksammas, nemligen lifstidens förkortning, arbetaren förtär sitt kroppskapital. Det gjorde en gång ett djupt intryck på mig, när jag för några och 30 år sedan af den gamle expeditionssekreteraren Arrhenius, som då sysselsatte sig med förarbeten för ränte- och kapitalförsäkringsväsendet i Sverige, underrättades om att han och hans medkomiterade sett med bekymmer, huru arbetarnes lifslängd vore betydligt kortare än de mera bergades, hvadan det blefve ofördelaktigt för de förre att göra insättningar för vinnande af en lifränta, hvaraf de endast kunde draga nytta under kortare tid än de andra. Det vore då också betänkligt att uppmana dem till att göra insättningar för detta ändamål. Arbetaren åldras redan vid 50 år. Det som något försonade med detta missförhållande var antagandet att

de arbetare, som voro i så pass goda omständigheter, att de kunde göra några insättningar, möjligen också kunde hafva en något längre lifslängd. Man behöfver blott se sig om på våra fattighus för att se, huru åldriga de äro, våra arbetare, redan vid några och femtio år. En hufvudsaklig anledning härtill är, enligt hvad jag tror, den öfverdrifna arbetstiden.

Dock finnes det industriidkare, som sjelfve inse det orimliga i den långa arbetstiden. Så har jag med glädje läst i tidningarna, hurusom disponenten vid Husqvarna fabrik sammankallat sina arbetare och erbjudit dem en nedsättning i arbetstiden från 11 till 10 timmar. De togo med tacksamhet emot detta anbud. Dervid anmärktes just samma sak, hvarom en gammal smed en gång yttrade till mig: »det är besynnerligt, att herrarne kunna göra så mycken affär af en timme mer eller mindre, ty jag vet, att om jag slår några starka slag med min hammare, så förtjenar jag in den timmen ganska lätt, men om jag är trött vid arbetet, uträttar jag ej mycket på en timme». — Jag tror således, att en förkortning af arbetstiden äfven ur nyttans synpunkt är af betydelse, men särskildt kan den icke annat än vara af stor vikt för hvarje arbetare, som har ett hem, der han önskar få tillbringa någon tid. Jag är öfvertygad, att herrarne icke kunna anse den arbetstid, vi tala om, såsom för kort. Det vore dock en lycka, om vi kunde komma dit.

Men vi hafva ett ytterligare alldeles särskildt skäl för krafvet på en förkortad arbetstid, och det är den öfverproduktion, som åstadkommes genom maskinarbetet, när man icke i stället minskar arbetstiden. Maskinerna har jag betraktat såsom ett medel för människan att frigöra sig från det materiella arbetets tyngsta bördor. Men huru hafva maskinerna användts? Jo till att fördubbla de menckliga ansträngningarna och försämra den menckliga tillvaron. Så har människan missbrukat det mäktiga medel, som försyner gifvit henne i maskinkraften. Och hvad blir följden häraf? Jo, när de djupa massorna ej hafva kraft att förbruka de producerade varorna, så står man der med öfverfyllda lager af födoämnen, kläder och andra nödvändighetsartiklar, under det att den stora massan hungrar och fryser. Det är ju ett orimligt tillstånd. Man måste erkänna, att det vore icke underligt, om de djupa massorna i samhället en gång finge den tanken, att desse medel borde utdelas bland de hungrande och frysande. Hvar och en, som haft någon produktion, afsedd för massorna, vet, huru stor omsättningen är. Jag har dylik erfarenhet. Jag utgifver nemligen psalmböcker och jag har förväntat mig öfver huru stor åtgången deraf kunnat vara. På samma sätt är det inom andra yrken. Om arbetarnes ställning vore bättre, skulle det blifva en så stark konsumtion vexelvis inom yrkena, att arbetsgifvarena skulle blifva rikligt ersatte för den uppoffring, som de gjort.

Jag kommer nu till den tredje af de i min motion berörda frågorna. Det är den svåraste af dem alla, eller frågan om en minimilön. Herrarne veta, att denna fråga står på programmet inom en mängd arbetareassociationer i landet. Ett medel, som ofta användes af arbetarne, är de s. k. »strejkerna», så väl när de fordra ökade löner som när de vilja hindra deras sänkande. Det är gifvet, att i England,

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

(Forts.)

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.
(Forts.)

som stält sig på den fria täflans grund, måste strejker anses vara berättigade, ty när fabrikanten säger, att arbetslönen bestämmas af tillgång och efterfrågan, så måste också arbetarne hafva rättighet att sätta sin kraft deremot och säga: vi taga icke lägre dagspenning än så och så. Men hvilka verkningar utöfva icke dessa strejker! Hvilka uppoffringar är det icke, som arbetarne måste underkasta sig! De hafva under årtal sanlat sina kassor; dessa slukas nu upp. De hålla sig till det yttersta och vinna kanske något, men med hvilka lidanden och försakelser har det icke vunnits! Många gånger blifva de också slagna. Och under sådana kriser har samhället darrat i alla sina fogar.

Hvilken makt har man då uppkallat mot dessa strejker? Jo just den, som jag föreslagit, kompromissen. Särskildt har den ädle engelske parlamentsledamoten Mundelle härvid spelat en stor rol. Genom af honom ävägabragta sammanträden af delegationer och ombud från arbetsgifvare och arbetstagare hafva många tvister om minimilönerna blifvit bilagda. Jag erkänner, att denna form icke tillfredsställer mig, men jag har icke kunnat finna någon annan. Jag tror dock, att om min motion fått den behandling, som jag önskat, hade frågan möjligen kunnat få en tillfredsställande lösning. Min önskan var nemligen, att motionen skulle hafva sändts till arbetarekomitén.

Under nuvarande förhållanden vägra arbetsgifvarne att gifva högre löner, då de kunna få arbetare till det lägre priset, och arbetarne å sin sida svara, att de ej kunna taga så låga aflöningar, att hustru och barn få sitta och svälta, samt tillägga: om någon affaller från oss, bruka vi våld mot honom! Jag har aldrig kunnat och kommer aldrig att kunna godkänna den principen, att arbetslönerna äro beroende uteslutande af tillgång och efterfrågan. Hurudant skulle, om den principen tillämpades, tillståndet vara inom vår embetsmannaverld? Det kommer en annan faktor till, nemligen lefnadsbehofven. Jag har aldrig velat tänka mig, att jag kunde, på grund af tillgång och efterfrågan, pressa ned arbetslönerna till det yttersta, utan att derjemte se efter, hvad mina arbetares lefnadsbehof kräfva, och jag säger, att allra minst vi, som så ofta hafva att rådslå om de löner, hvilka skola utgå till statens embets- och tjenstemän, och veta att vi för ännu lägre löner skulle kunna få många sökande — allra minst vi skulle med konsekvens kunna tillämpa den principen, att kroppsarbetarnes lönevilkor skulle vara bestämda allenast af tillgång och efterfrågan. Vi måste äfven taga hänsyn till lefnadsbehofven.

När jag således lemnar denna grundsats om tillgång och efterfrågan å sido och när jag icke älskar att få fram strejkerna såsom det medel, hvarmed arbetarne skulle göra sig konkurrensens kraft till godo, så har jag icke kunnat finna något annat medel än den ärliga skiljedom till utjemnande af stridigheterna, och den har jag tänkt mig tillsatt med förtroendemän från ömse sidor. Minimidaglönen skulle kunna bestämmas för någon längre period, t. ex. ett år i sänder. Jag erkänner dock, att detta är en form, som jag icke finner tillfredsställande.

Jag tror mig icke hafva sagt för mycket, när jag säger, att Lag-Utskottet har nog knapphändigt behandlat min motion. Jag har icke

begärt, att Utskottet skulle hafva gjort någon genomförd utredning af denna fråga, men jag hade trott, att Lag-Utskottet skulle hafva kunnat erkänna, att det är en fråga af stor och vigtig innebörd, som behöfde en närmare utredning, än hvad Lag-Utskottet kunde åstadkomma, och Utskottet hade så mycket lättare kunnat finna den utväg, som jag nyss nämnde, som den varit föremål för enskilda samtal. Jag hade kunnat ställa min motion i den riktningen, invändes det, men Kammaren vet, att med den i Första kammaren rådande uppfattningen af den formella behandlingen af motioner, som innehålla förslag om underdåniga skrivelser, skulle den då kommit till ett Tillfälligt Utskott. Jag har dock velat hafva den till Lag-Utskottet för att få den behandlad af båda Kamrarna.

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.
(Forts.)

Jag har icke lust att fästa mig vid de af Lag-Utskottet begagnade ordalagen, men jag kan hafva rättighet att något fästa mig vid slutorden, när Utskottet hemställer, »att motionen må af Riksdagen lemnas utan allt afseende». Jag föreställer mig, att en Kammare, sådan som den Första Kammaren, icke kan lemna utan allt afseende tidehvarfvets största och svåraste fråga. Hvad jag nu begär är emellertid ingenting annat, än att motionen måtte återremitteras till Lag-Utskottet, icke till närmare begrundande, ännu mindre till närmare utredning, men för att genom en underdånig skrivelse till Konungen få ärendet öfverlemnadt till arbetarekomitén. Jag skulle kunnat gå direkt, till Konungen med min framställning för att få den öfverlemnadt till komitén, men man har sagt mig, att Konungen kunde knappt göra det, eftersom komitén tillsatts på Riksdagens begäran samt med en bestämd uppgift, och att det således icke vore formelt riktigt att öfverlemlna detta ärende åt komitén utan en särskild begäran derom från Riksdagen.

Jag är icke säker, huru dermed förhåller sig, men detta har varit en anledning till min motion, hvartill den omständighet tillkommer, att jag afgifvit henne på samma gång såsom ett spjut mot protektionisternes led.

Frih. Leijonhufvud: Jag måste säga, att det är just detta sista, som af den nästföregående talaren anfördes, som jag ansåg vara hufvudmotivet för förslaget; jag trodde att det var ett spjut, inkastadt i protektionismens läger. Men jag ansåg det också vara ett bortkastadt vapen från första stunden, utkastadt helt och hållet opraktiskt och fullkomligt stridande mot de frihandelsprinciper, Herr Hedlund eljest predikat. Lika med honom anser jag arbetarefrågan vara dagens och framtidens stora fråga. Jag ömmar ock för arbetarnes ställning och unnar dem allt det goda, som här är omtaladt: lämpliga bostäder, tillräckliga löner och inskränkt arbetstid; men jag ser icke, huru detta skulle kunna vinnas genom det förevarande förslaget. Motionären börjar med att tala om bostäderna och säger, att i Göteborg har man inrättat sådana. Ja, det är mycket bra; men om man säger, att detta skall vara stadgadt i lag, så stöter man på omöjligheter. Här i Stockholm hafva vi en stor del handtverkerier, der arbetena verkställas per styck, såsom numera är allmänt bland t. ex.

*Ifrågasatta
lagbestäm-
melser i syfte
att bereda en
betryggad
ställning åt
arbetare i
tullskyddade
näringsar.
(Forts.)*

skräddare och skomakare. Huru skulle man nu kunna ålägga arbetsgifvarne att vid sådant ackordsarbete skaffa bostäder åt sina arbetare? När tillgången på arbete är god, antagas flera arbetare, men då efterfrågan af arbetets produkt är mindre, så kunna ock färre arbetare användas. Att genom lag ålägga mästarne att förse alla dessa, till en del tillfälliga arbetare med goda bostäder, sådant är ju icke möjligt. Man kan uppmuntra arbetsgifvarne att göra det, när de så kunna, men att stadga en sådan skyldighet i lag vore att påbjuda en orimlighet. Herr Hedlund säger, att alla, som arbeta i samma yrke, skola göra en öfverenskommelse eller ett bolag för att hindra konkurrensen, så att de kunna stegra sina pris och få tillgångar att höja arbetarens vilkor. En sådan öfverenskommelse är emellertid ej så lätt att åstadkomma, och blefve den allmänt tillämpad, så skulle följden egentligen endast blifva den, att allting blefve dyrare, d. v. s. att penningens köpvärde sjönk, och arbetaren, så väl som hans arbetsgifvare, skulle stå på samma punkt som nu.

Det andra förslaget, att bestämma en minimilön, är icke bättre. Jag skulle gerna vilja se, huru det skulle blifva möjligt för båda parterna att komma öfverens om detta minimi-pris för ett år i sender! Och om efter ett halft år den ena parten säger: »jag går ej ut med detta pris utan måste bryta vår öfverenskommelse», huru skall man då kunna tvinga honom att dermed fortfara? Är arbetsgifvaren förmögen, så skulle man väl kanske kunna på laglig väg nödga honom att fortfara med att utgifva den bestämda aflöningen — men huru tvinga en hel mängd arbetare, om de ansågo sig ej kunna lefva och lägga af på sin förtjenst, så som motionären vill? Icke lärer någon kontrollerande kommunal styrelse kunna utföra den saken eller tvinga dem till arbete, och att nöja sig med mindre bekvämlighet, än de tänkt sig vid afslutandet af öfverenskommelsen. I fråga om arbetstiden har jag vid flera tillfällen uttalat, att jag anser den nuvarande, 12 timmar, för lång, och att den borde nedsättas till 10 timmar om dagen. Men jag tror icke, att något sådant kan bestämmas genom lag. Här kan deremot ett tillfälle vara för öfverenskommelse, beroende på en mängd varierande omständigheter, som för hvarje ort och yrke m. m. måste nog afvägas.

Jag föreställer mig således, att denna motion endast är ett hastigt hopkommet förslag, som egentligen tillkommit i förargelsen öfver den protektionistiska rörelsen vid denna riksdag. Det intrycket har det gjort och måste det göra, och jag kan därför ej annat än yrka afslag å motionen.

Herr Bergström: Herr Grefve och Talman! Den ärade motionären klagade öfver det hårda uttryck, slutet af Lag-Utskottets betänkande innehöll, nemligen att motionen borde lemnas utan allt afseende. Han har kanske någon anledning att framkomma med denna klagan; men ett rättfärdigande af uttryckets hårdhet ligger till någon del i hvad den näst föregående talaren yttrade rörande egentliga syftet målet med motionen.

Innan motionen afgafs, var motionären så vänlig att visa mig densamma och bedja mig genomläsa den samt säga min tanke derom. Jag genomläste den, åtminstone sjelfva yrkandet deri, och när jag fann, att de lagbestämmelser, som motionären föreslog, voro begränsade till de skyddade näringarne, så fick jag den uppfattningen, att motionen icke var allvarligt menad, utan endast utgjorde, som motionären sjelf här i afton uttryckte sig, ett kastspjut mot protektionismen. Det föreföll mig nemligen fast otroligt, att motionären, som är en fullblodig manchesterman på det ekonomiska området, skulle inlåta sig på sådana statssocialistiska funderingar, som i denna motion återfinnas. När jag sedan i Lag-Utskottet med större uppmärksamhet genomläste motionen och i synnerhet den deri förekommande motivering, styrktes jag ännu mera i nämnda uppfattning. Jag trodde rent af, att motionen var tillkommen för att gyckla med protektionisterna, och jag ansåg det origtigt att afgifva en motion blott på gyckel, i synnerhet när den skulle behandlas af Lag-Utskottet, som ändå har fullt upp att göra. Jag erinrade mig, huru vid 1879 års riksdag, då fråga var om inlösande för statens räkning af en jernväg, som kommit på obestånd, en märklig medlem af Riksdagen, ledamoten af Andra Kammaren Herr A. P. Lind, hade väckt den motionen, att staten skulle inlösa dels en klädesfabrik och dels en pappersfabrik, som icke burit sig. Att detta förslag tillkommit på gyckel, det låg i öppen dag. Emellertid kom jag sedermera att tala med motionären, och han försäkrade mig, att han hade fullt allvar med hvad han föreslagit, och lifligt önskade, att det skulle blifva lag. Jag är skyldig att tro honom på hans ord, men jag måste med kyrkofadren Tertullianus utropa: credo, quia incredibile est — jag tror det, emedan det är otroligt.

Motionären har nu sökt visa, att han haft och har allvar med motionen. Den långa tid, han tagit i anspråk för att här utveckla sina idéer, lärer få anses utmärka hans allvar. Det torde därför äfven älligga mig att taga saken på allvar. Då emellertid Kammarens ledamöter antagligen icke äro utrustade med samma trosstyrka, som jag, anhåller jag om ursäkt för det jag tillåter mig att i sak något bemöta motionen. Den siste talaren har dock besparat mig en stor del af besväret, men till hvad han sagt vill jag dock lägga något, för att visa, att motionen aldrig kan bifallas. Tänk oss att detta förslag till lag verkligen blefve lag. Huru skulle den bringas till verkställighet? Det kunde icke ske på annat sätt, än att den, som genom lagen var förpligtad, men icke frivilligt stälde sig lagen till efterträtelse, af domstol tillhölles att fullgöra sina skyldigheter. Men huru skulle saken ställa sig för domaren, om den, mot hvilken anspråket framställes, förklarade att hans näring icke hörde till de skyddade och således icke vore i lagen afsedd? Huru skulle detta visas? I tulltaxan står icke för hvarje tull, om den är en skyddstull eller en ren finanstull. Der förekomma blandade om hvarandra tullar, som en lärer anse som skyddstullar, men en annan som finanstullar. Hvarifrån skulle domaren få någon ledning för bedömande, huruvida tullafgiften hörde till det ena eller andra slaget? Ingen domstol

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

(Forts.)

*Ifrågasatta lagbestäm-
melser i syfte
att bereda en
betryggad
ställning åt
arbetare i
tullskyddade
näringar.
(Forts.)*

skulle tilltro sig att säga, att den förutsättning, under hvilken han kunde ålägga dessa skyldigheter, verkligen förefunnnes. Det synes ju för öfrigt, huru oviss motionären själf varit och är om verkningarna och utsträckningen af denna ifrågasatta lagen. Han för i motionen ett resonnement, som kommit mig att antaga, att han till de skyddade näringarna ville hänföra äfven jordbruket, i händelse spannmåls-tullar blefve införda — men här i Kammaren har han omtalat att han hade några särskilda funderingar i afseende å jordbruksarbetarnes ställning och ville sörja för dem på annat sätt än för fabriksarbetarne. Jag vill dock endast fästa mig vid den i motionen förekommande motivering. Under ett föregående år var tull åsatt mais. Skulle denna tull på mais, om den ännu utginge, innebära att jordbruket vore en skyddad näring, så komme hela jordbruksnäringen i vårt land att vara inbegripen under denna lag. Det vore ju orimligt. Den ärade motionären har varit ledamot af svenska Riksdagen många gånger förut. Han tyckes hafva den förmånen att der kunna gå in och ut, när honom behagar. Han har dock icke förut väckt en motion af samma innehåll som denna. Innebär detta, att icke några af tullskyddade näringar funnits eller för närvarande finnas? Han har i 40 år, så sade han själf, sysselsatt sig med arbetarefrågan, han känner arbetareörelsen sedan lång tid; hvarför har han då icke förr väckt denna motion? Detta kommer mig att tro, att han endast afser de näringar, som nu genom den ifrågasatta ändrade tullagstiftningen skulle blifva skyddade.

Vidare klagade motionären öfver, att Lag-Utskottet icke gjort något för att skaffa hans motion till arbetareförsäkringskomitén. Jag kan icke medgifva, att sådant legat inom Lag-Utskottets befogenhet, helst motionären icke i motionen framställt något yrkande derom.

Att Lag-Utskottet på det af motionären öfverklagade sätt behandlat motionen innebär visst icke, att Utskottet är blindt för arbetarefrågan, och särskildt är jag det icke. Icke heller kan sådan blindhet läggas denna Kammare till last, ty då fråga väcktes om tillsättande af arbetareförsäkringskomitén, höjdes här ingen enda röst deremot, medan åter frågan i Andra Kammaren var föremål för en lång diskussion, dervid flere motsatte sig en sådan komités tillsättande. Hvad jag här yttrade, när fråga var om införande af s. k. Haftpflicht för innehafvare af jernvägar gentemot deras arbetare, visar att jag icke är rädd för att taga sådana frågor som denna under öfvervägande. När denna Kammare för ett par dagar sedan vägrade lägga tull på lifsmedel, var det i synnerhet af omsorg för arbetarne, som beslutet fattades. Jag tror icke man har rättighet att af den omständighet, att Lag-Utskottet icke främjat Herr Hedlunds föreliggande motion, draga den slutsats, att Utskottet eller öfver hufvud denna Kammare är blind för arbetarefrågan eller anser den för en fråga, som i längden kan undanskjutas. För min del har jag aldrig hört till dem, som anse statens uppgift vara inskränkt till upprätthållande af rättstillståndet. Tvärt om anser jag, att, när allmänna missförhållanden sådant kräfva, staten både kan och bör gripa in, stödjande, hjälpande, lindrande. Men derom torde jag och motionären vara ense, att man

icke utan i mycket trängande fall bör skrida till att inskränka aftalsfriheten. Motionären förklarade ju sjelf, att han afskydde socialism och kommunism, därför att de inkräktade på den enskilda friheten. När det på allvar blir fråga om att i vårt land införa stadganden af den art, som här ifrågasatts, skall jag icke tveka att taga frågan i allvarligt öfvervägande; men jag anser icke, att den nu föreligger i sådant skick, att man bör vidare inlåta sig derpå. En af motionärens närmaste meningsfränder i denna Kammare har i en reservation uttalat en mening, som jag skall be att få läsa upp. Han säger:

»Enär föreliggande motion innehåller förslag, som för närvarande säkerligen icke utan de största rubbningar i hela vårt näringslif skulle kunna genomföras och dessutom *delvis* äro af ganska tvifvelaktig nytta till och med för de folkklasser, för hvilkas bästa de äro afsedda, måste jag hemställa, att motionen icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.»

Detta är ju nästan detsamma som att lemna den utan afseende eller *allt* afseende; men derefter kommer en märklig punkt så lydande; »Jag anhåller dock att få uttala såsom min åsigt, att motionens syfte varder principiellt berättigadt, om man å andra sidan vill gå framåt på statssocialismens bana genom en för de kroppsarbetande klasserna betungande protektionistisk lagstiftning.»

Jal det är just punctum saliens jemväl i motionärens tankegång. Deraf kommer hans försök att genom sitt lagförslag åstadkomma en deductio in absurdum gent emot protektionisternes åsikter. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Detta yttrande mottogs med bifallsrop.

Herr Axell: Ehuru jag för min del ingalunda, såsom många i Kammaren kanske gör, underskattar det intresse för arbetarne, som tydligen förestafvat motionen, liksom icke heller den rättskänsla, som jag anser besjåla densamma, måste jag dock säga att jag icke kan tillstyrka bifall till densamma i oförändrad form. Icke precis af de skäl, som Utskottet här framlagt och hvilka sedermera af dess ordförande blifvit utvecklade, utan af ett annat. Jag vill på intet vis och i intet fall sammanbinda arbetarnes intressen med en protektionistisk lagstiftning. Det är ju aldeles naturligt att, om man skulle göra ställningen för de arbetare, som sysselsättas i de skyddade näringarna, bättre än och till en undantagsställning gent emot de arbetares, hvilka icke sysselsättas i sådana näringar, så skulle arbetarne i de näringar, hvilka icke äro skyddade, men kunna med skydd huggas, förena sin stämma med arbetsgifvarnes i rop på skyddstullar. Detta åter skulle hafva till följd att, enär någon naturligen måste betala dessa tullar eller detta skydd, denna beskattning skulle drabba de näringar, hvilka icke kunde huggas med skydd, samt de arbetare, hvilka sysselsattes i dessa näringar. Det blir en strid, som från de olika näringarnas arbetsgifvare kommer att förflyttas till de i dessa näringar använda arbetarne. Det är af denna grund jag för min del icke kan anhålla om bifall till motio-

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereäda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

(Porta.)

*Ifrågasatta
lagbestäm-
melser i syfte
att bereda en
betryggad
ställning åt
arbetare i
tullskyddade
närningar.
(Forts.)*

nen. Jag har visserligen ingenting emot det af motionären väckta förslaget om en skrifvelse till Kongl. Maj:t; dock är jag af den åsigt, att arbetareförsäkringskomitén, till hvilken skrifvelsen skulle komma att öfverlemnas och af hvilken jag har den äran att vara ledamot, i alla fall skall äfven utan en sådan skrifvelse fästa nödig uppmärksamhet vid det förslag, som här af motionären blifvit väckt, och dervid äfven taga i öfvervägande, huruvida de föreslagna åtgärderna kunde utsträckas till alla näringar, så väl skyddade som icke skyddade.

Herr Casparsson: Jag skall endast säga några ord. Den ärade motionären talade mycket vackert och varmhjertadt om arbetarnes ställning och om det betryck, hvaraf de i många afseenden lida, men han slutade med att yttra, det hans motion var »ett spjut kastadt mot protektionismen.» Det var hufvudsyftet med motionen. Jag tror dock att han själf genom sitt anförande hållit upp en sköld mot detta af honom utslungade spjut. Han talade om socialism och kommunism. För min del får jag säga, att jag i det afseendet är ganska lugn. Vi hafva här i landet en mycket god brandbotten deremot i den jemna fördelningen af den svenska jorden och den mängd små jordbrukare, som vi hafva. Der ligger brandbottnen, deri ligger skyddet! Äfven i utlandet, speciellt i Tyskland, har man funnit att det största hindret mot socialismens framsteg är bondens sega fasthållande vid sin torfva, och därför hylla socialisterne frihandeln. Då den amerikanska säden hunnit expropriera bonden, hafva de vunnit sitt spel. Då är det sociala problemet löst efter deras åsigt. Tyske statsmän hafva därför till fullo insett vådan af att fortgå på frihandelns bana och därför öfvergått till protektionismen. Våra statsmän hafva en motsatt uppfattning. Hvilka som hafva rätt, det får framtiden utvisa.

Den ärade motionären talade om England såsom ett frihetens land. Det är sant i många fall, men i England tillhör jorden ett fåtal. Det är blott omkring 30,000 individer, som innehafva hela Englands jord. I detta hänseende är vårt land bra mycket friare och derigenom hafva vi bättre garantier mot socialismen än England. Må vi därför skydda de mindre jordbrukarne.

Motionären sade vidare, att han icke vidrört jordbruksnäringen i sin motion. Såsom Lag-Utskottets ordförande nämnde, tillkom just motionen på grund af den nu väckta frågan att lägga jordbruksnäringen under de skyddade näringarna, och motionären sade ju själf, att hans motion vore ett spjut, utkastadt mot protektionismen. Men det är att märka, att en del af jordbruksnäringen redan är skyddad. Vi hafva en liten skyddstull på ost. Om nu motionären hade fått sin vilja fram, så skulle det märkliga hafva inträffat, att arbetarne i mejerihandlingen fått begränsad arbetstid, men icke andra arbetare i jordbruksnäringen. Det vore ju alldeles rasande. Han talade om den ungdomliga hänförelsen och lifligheten, han kände för 35 år sedan, men jag kan gifva honom det vitsordet, att den ungdomliga lifligheten finnes qvar ännu under de gråa håren.

Motionären yttrade sig vidare om maskinernas betydelse och den öfverproduktion de åstadkommit. I det afseendet instämmer jag med honom. Jag beklagar att maskinerna missbrukats till att uppdrifva produktionen oupphörligt i stället för att användas för att bespara menniskoarbetet; men hvilken har åstadkommit detta, om icke just frihandeln, genom att uppjaga produktionen och införa en alldeles obegränsad konkurrens.

Jag har föga att tillägga. Jag tror att motionen, jemte dess bestämmelse att vara ett spjut mot protektionismen, blifvit väckt i välvillig afsigt, men att det icke är rätt att väcka förhoppningar, som svårigen kunna realiseras, och, då motionären tillät sig citera ett bibelspråk, hvilket jag för min del gerna undviker, vill jag citera ett annat: »Du är rasande, mycken konst hafver gjort dig rasande.»

Herr Lithander: Då åtskilliga af de i Herr Hedlunds motion förekommande uppgifter och beräkningar äro af en märklig och högst egendomlig beskaffenhet, anhåller jag få göra några anmärkningar mot de samma. Det heter bland annat i motionen:

»För bomullsspinnerierna ställa sig siffrorna för samma år sålunda:

Tillverkning af bomullsgarn skålpund 16,797,000, hvilka, med en skyddstull af 8 öre per skålpund, gifva ett skattebelopp till fabrikenas förmån af 1,343,760 kronor. Arbetarnes antal — män, qvinnor och barn — utgjorde 4,094. Fabrikenas egare erhöilo sålunda för hvarje arbetare 328 kronor.

I det ena som andra fallet torde näppeligen arbetslönerna öfverstiga de här uppgifna siffrorna utan snarare tvärt om, hvidan alltså fabrikanternes hela arbetskostnad betäckes genom den skatt, som förbrukarne till dem erlågga.»

Jag har under många år befattat mig med bomullsaffärer och under de senaste sexton åren har jag till följd af min affärsverksamhet varit nödsakad att temligen noga följa med prisen i England och Sverige på några med hvarandra jemförliga bomullsfabrikat. På grund af denna erfarenhet anser jag mig böra i sanningens intresse upplysa, det jag funnit att på de senaste tio à tolf åren dessa pris legat hvarandra så nära, att det icke finnes den ringaste grund för motionärens i sanning djerfva påstående. För att närmare åskådliggöra detta skall jag be att få meddela några i detta hänseende särdeles upplysande prisuppgifter. Samma dag Herr Hedlund väckte den förevarande motionen, gick jag i författning om att från England förskaffa mig fullt tillförlitliga uppgifter å pris på bomullsgarn derstädes, hvarjemte jag samtidigt förskaffade uppgift å priset på dylik vara här i landet. Jag finner af dessa uppgifter, att i England kostade prima bomullsgarn N:o 12 *lägst* 7 pence per engelskt skålpund. Här i Sverige såldes då svenskt garn af första klassens fabrikat och af fullt jemförlig kvalitet med det engelska för 5 kronor 75 öre per bundt (lika med tio engelska skålpund). Jag ber att få försäkra Kammaren om tillförlitligheten af dessa uppgifter, hvilka

*Ifrågasatta
lagbestäm-
melser i syfte
att bereda en
betryggad
ställning åt
arbetare i
tullskyddade
närningar.
(Forts.)*

<i>Ifrågasatta lagbestäm- melser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.</i>	jag är lika skyldig som villig att på ett fullt tillfredsställande sätt styrka. Om jag sålunda inköper en bal, innehållande 150 bundtar eller 1500 skålpund bästa engelska bomullsgarn, Water N:o 12 à 7 d., så gör detta	£ 43: 15	
	packning och frakt till Hull	» 1: 10	
	kommission à 2 %	» — 18	
	eller tillhopa	£ 46: 3	
(Ports.)	hvilket evalveradt à 18:20 per £ gör		Kr. 839: 93
	hvertill dock, <i>tullen</i> (som utgör 67 öre per bundt)		
	<i>oberäknad</i> , vidare kommer		
	frakt	Kr. 19: —	
	assurans	» 2: 30	
	och uppkörning	» 1: —	
	tillsammans		Kr. 23: 30

så att hela summan utgör 862 kronor 23 öre. Om jag då i Stockholm eller Göteborg köper 150 bundtar prima svenskt bomullsgarn N:o 12, innehållande samma antal G , à 5:75 per bundt, så gör detta 862 kronor 50 öre. Hvar finnes då den förmenta skatten? — Hvem har uppburit och hvem har erlagt den? Det synes mig nemligen vara alldeles tydligt, att det är en stor villfarelse af Herr Hedlund, då han säger, att konsumenter af svenskt bomullsgarn måste betala en skatt till fabrikanterne af 1,343,760 kronor, ty en sådan skatt existerar i *verkligheten* visserligen icke alls. Den enkla förklaringsgrunden dertill är, att i Sverige finnas för närvarande 25 bomullsspinnerier med cirka 300,000 spindlar — jag vill icke säga precis på siffran, men ungefär — samt 20 väfverier, som sysselsätta minst 4,000 väfstolar. Detta tyckes bevisa, att denna industri i Sverige utvecklats sig ganska bra. Den kan ock numera på ett mycket tillfredsställande sätt frambringa de artiklar, hvilka äro föremål för dess tillverkning, och den täflan, som eger rum mellan de svenska fabrikanterne på vår temligen inskränkta marknad, är så stor — ja så häftig — att några öfverpris eller höga pris icke kunna komma i fråga. Fabrikanterna måste anstränga sig att tillverka så billigt som möjligt och de hafva kommit derhän, att afnämare väl i regel köpa den svenska varan lika billigt, som om de köpte enahanda vara i England, derest kostnaderna för varans hitförande beräknas.

Den engelska marknaden öfverflödar af en oändlig mängd låga — ja verkligt dåliga kvaliteter, hvilka dess bättre ej ingå i den svenska fabrikationen, der man nemligen hufvudsakligast gör medel sorts varor af god beskaffenhet, hvilka bäst passa för den stora allmänheten här i landet.

I England och Frankrike tillverkas naturligen derjemte mycket fina kvaliteter, för hvilka här i Sverige finnes för liten afsättning för att man här skulle finna anledning sysselsätta sig dermed. Dessa sorter måste alltså importeras, då någon önskar bekomma desamma, men kan man väl påstå att den tull, som derfor då måste erläggas, är en skatt till de svenske fabrikanterne? Jag hemställer

till Kammaren, om icke den är en skatt till staten. — Annorlunda kan åtminstone icke jag förstå den saken. Tullskyddet har, så vidt jag kan finna, åtstadkommit den stora och med detsamma afsedda verkan, att det förhindrat svenska marknadens öfvermåttande af utländska fabrikat och sålunda förekommit onaturlig fluktuation i prisen samt den osäkerhet i affärerna, hvilken oftast är ruinerande för både industri och handel. Dermed har tullskyddet uppfyllt sitt ändamål, att möjliggöra industriens tillvaro och utveckling. Jag tror icke att, om man vill undersöka saken samvetsgrant, man skall komma till det påståendet, att de svenska konsumenterna betala en skatt, som motionären behagar uttrycka sig, till bomullsfabrikanterna. Jag har velat påpeka dessa förhållanden för att frifraga den svenska bomullsindustrien från den enligt mitt förmenande orättvisa och fullt ogrundade beskyllning, som motionären funnit anledning framställa.

Ifrågasatta lagbestämmelser i syfte att bereda en betryggad ställning åt arbetare i tullskyddade näringar.

(Forts.)

Herr Hedlund: Jag har icke begärt ordet för att upptaga till besvarande alla de anmärkningar, som blifvit gjorda mot motionen af Lag-Utskottets ordförande och ett par andra ledamöter af Kammararen. Jag vill uppskjuta dermed för denna gång och nu blott anmäla att jag, om jag blir i tillfälle dertill, vill till en annan Riksdag upptaga denna fråga äfven ur andra synpunkter. Jag skulle hafva mycket lätt att förklara ett eller annat missförstånd, som här gjort sig gällande i afseende å densamma; men jag vill nu endast anhålla, att den siste ärade talaren ville till Bevillnings-Utskottet öfverlemna de läreriska siffror, han meddelade oss, emedan deraf skall framgå, att skyddet för gröfre bomullsgarn är, om icke obehöfligt, så åtminstone öfverdrifvet högt. Särskildt bör detta vara intressant för de herrar, som klaga öfver mellanrikslagen, som tillåter Norge att öfersvämma Sverige med färgadt bomullsgarn, på grund af Norges lägre skyddstull på det ofärgade garnet. Jag torde dock få upplysa den ärade talaren derom, att hans invändning icke är mig ny; men jag svarar honom nu hvad jag svarat förr, att, så länge denna höga tull bibehålles, så länge fabrikanterna anse den vara nödvändig för sin näring, så har man rätt att göra beräkningar med hänsyn dertill, att skyddstullen också kommer dem till godo i motsvarande högre pris.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad Utskottet i förevarande utlåtande hemställt och vidare derpå, att utlåtandet skulle till Utskottet återförvisas, hvarefter propositionen på bifall till Utskottets hemställan förnyades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo Lag-Utskottets den 3 och 4 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 36, i anledning af väckt motion om ändring i förordningen angående särskilda sammankomster för andaktsöfning den 11 December 1868.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

Herr Hedlund: Det är sannerligen en ganska olycklig ställning, då jag nödgas här uppträda i åtskilliga frågor i den sista timmen på dagen, och i synnerhet är det ogynsamt, då jag nödgas uppträda så sent i två så viktiga frågor efter hvarandra, frågor äfven af så skild natur. Det må emellertid lända mig till ursäkt för att jag nu vågar taga Kammarens uppmärksamhet i anspråk, att det egentligen varit tre frågor, som föranlett mig mottaga det höga förtroendet att vara ledamot af denna Kammare, nemligen tullfrågan, arbetarefrågan och den kyrkliga frågan, hvartill hör konventikelplakatet, frågor, som alla skulle förevara vid denna riksdag. Kammaren må då icke taga illa upp, att jag under de ogynsamma vilkor, hvarunder det måste ske, ber att få fästa uppmärksamheten på det nu föreliggande ämnet.

Redan 1881 väckte jag en motion i detta ämne af innehåll hufvudsakligen, att sammankomster för andaktsöfning skulle i borgerligt afseende göras likställiga med alla andra slag af sammankomster, och denna motion bifölls i icke oväsentlig mån af Lag-Utskottet, då det tillstyrkte, att ur författningen i ämnet skulle utgå föreskrifterna om »söndring» i kyrkligt hänseende samt om bötesbestämmelserna. Lag-Utskottets motivering för detta förslag vore väl värdt att å nyo uppkalla i minnet. Sedermera tog saken emellertid den vändning, att man för att undvika det förhatliga af världsliga straff i andliga mål, ansåg straffen böra hänföras till kyrkotukten, och kyrkomötet upptog frågan ur denna synpunkt. Det är på den vägen Lag-Utskottet nu velat gå, och det är den vägen, mot hvilken jag måste göra några anmärkningar.

De två stötstenarne i denna författning äro dels orden »anses leda till söndring i kyrkligt hänseende», och dels det världsliga straffet, böterna. Kyrkoråden hafva icke sällan, på grund af den rätt de ansett de förstnämnda orden gifva dem, förbjudit på förhand den lärareverksamhet, som de ansett leda till kyrklig söndring. Domkapitlen hafva godkänt kyrkorådets åtgärder, men Kongl. Maj:t har ganska ofta upphäft dem. Åtskilliga gånger har det ock händt, att en predikant, som icke stält sig kyrkorådets förbud till efterrättelse, blifvit straffad med böter och, då han icke förmått gälda dessa, fått dem förvandlade till fängelsestraff. Det har synts mig, att jag lyckats, genom böternas guldande, befria en sådan predikant från undergående af ett dylikt fängelsestraff, hvilket skulle hafva ådragit ej blott den så straffade hårdt lidande, utan ock den svenska kyrkan och det svenska samhället mycken smälek. Dessa äro de två stötstenar, som man borde förebygga vid en förändring af denna lag.

I den af Herr J. Anderson i Tenhult afgifna reservationen hafva också orden om »söndring i kyrkligt hänseende» borttagits, men deremot har reservanten bibehållit de världsliga straffen. Af två onda ting skulle jag vilja förorda hans reservation hellre än bibehålla orden om den kyrkliga söndringen, ty, om man tager bort »söndring i kyrkligt hänseende», står det endast kvar, att kyrkorådet må förbjuda föredrag ledande till förakt för den allmänna

gudstjensten eller undergräfvande af religionens helgd», och detta är nu något som inom hvilket kyrkosamfund som helst är straffbart.

Den värsta anmärkning jag emellertid har att framställa är, att denna kyrkliga tukt, påföljder af kyrklig art, såsom det heter, icke blifvit i lagen på något sätt formulerad. Kyrkomötet drog sig undan och öfverlemnade saken till Kongl. Maj:t. Det var ett svårt uppdrag Kongl. Maj:t då fick. Kyrkomötet hade icke närmare anfivit det, än att det skulle förekomma i Johannis' 2:dra bref något om kyrkotukt, men der står icke annat än: »Om någon kommer till Eder och icke medför denna lära, så mottagen honom icke i huset och helsen honom icke välkommen. Ty den som helsar honom välkommen gör sig delaktig i hans onda gerningar».

Det fins dock andra sätt att utöfva kyrkotukten, såsom uteslutande från Nattvarden, förbudet att vara fadder o. s. v. Men det är lätt insedt, att dessa bestämmelser om kyrkotukten ingenting verka på de personer, hvarom det kan vara fråga, t. ex. kolportörer och andra, som hålla andliga föredrag. Att vid sådant förhållande lagstifta och hota med straff, som icke utgöra något hot för den, som deraf drabbas, anser jag vara att sätta lagstiftningen på en falsk grund och göra den till föremål för, icke hat — men leende, hvilket synes mig att man bör undvika. Det fins dock ett enda verldsligt kyrkostraff, som något väger, och det är uteslutande ur församlingen. Detta straff synes mig vara det korrekta, om man vill ställa sig på konfessionel grund. Den, som icke tillhör den bekännelse, som en kyrka har för sig uppställt, må kunna ur församlingen uteslutas. Det var också den gamla statskyrkans princip. Den tid, då svenska statskyrkans system var konsekvent genomfördt, efter Upsala mötes beslut, då man helsade hvarandra med glädje: »nu är svenska folket ett, ty vi hafva samma tro och samma bekännelse» — då var grundsatsen fastslagen, att hvar och en, som bodde å ett visst område, skulle tillhöra den bekännelse, som riket hade antagit och stadfäst. Och uteslutandet ur församlingen för bekännelsens skull innebar då äfven utdrifvandet ur landet. Derför var landsförvisning den konsekventa påföljden af affall från kyrkans lära. Men när man icke längre kunde använda denna lagstadgade straffpåföljd, då fann man på böter och andra bestämmelser, som icke hafva annan betydelse än att vara förhatliga, och när man tillgriper kyrkotukt af annan art, så verkar det ingenting.

Att utesluta ur församlingen är således den enda korrekta verldsliga påföljden. Men den vill icke statskyrkan använda, ja personer, som vilja draga sig ur statskyrkan, få det icke utan att gå in i annan af staten erkänd konfession, och af den omvägen vill mängden icke begagna sig, då den kan innebära en lek med sanningen. Här tarfvas en lagstiftning af innehåll, såsom biskop Grafström påyrkade, att den, som icke tillhör statskyrkans bekännelse, må kunna ur kyrkan bortstötas, då han icke vill frivilligt utgå, hvilket då också borde stå honom öppet. Då man emellertid är rädd för en sådan åtgärd, skall man åtminstone icke stifta en så sväfvande lag som den nu ifrågavarande.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.
(Forts.)

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

(Forts.)

Ett annat skäl, hvarför jag vill hafva bort stadgandet mot söndring i kyrkligt hänseende, är det, att jag anser det, man här vill hafva straffadt såsom »söndring», ofta utgöra en lycka för samhället och menskligheten. Hvar skulle vi stå i vårt moderna samhälle med vår andliga utveckling, om det icke funnits läror, som kunnat leda till söndring i kyrkligt afseende? Vi böra icke begära för mycket af vår kyrkas prester. De äro bundne af en bekännelse, som formulerades för 300 år tillbaka. Men icke har vetenskapen, icke har den öfriga menskliga utvecklingen stått stilla under denna tid. Hvar skall då kyrkan ställa sig inför denna utveckling? Må hon gå sin väg, men må hon låta oss gå fria på vår väg utan att anse oss för kyrkans fiender! Vi äro icke fiender till kyrkan, men vi vilja icke att hon skall bringa sitt bann öfver oss eller fördöma oss, därför att vi icke kunna följa kyrkan i alla hennes satser. Hvar skulle vi stå, om icke den dugtige kyrkofadren, hedersmannen Luther, som dock ingalunda ansåg sig för en ofelbar påfve, uppträdte och fördömt papismens villfarelser, om icke Kopernicus lärt oss, att jorden går omkring solen, ehuru Josua bok säger oss annat, om icke naturvetenskapen, geologien, gjort sitt att till sitt rätta reducera den mosaiska myten om skapelsen? Men farligare än naturvetenskapen är — för att icke tala om filosofien — religionshistorien, som visar oss, huru religionerna uppstått såsom produkter af känslolifvet och i jembredd med den andliga odlingen utvecklats sig ur längtan att tillfredsställa det klagande suckande menniskohjertat. Så hafva konfessioner uppstått. Så hafva heroer uppträdt och blifvit mensklighetens välgörare, men ingalunda för att i evig tid qvarstå såsom ofelbara påfvar. Ganska lärorik är äfven historien om de bibliska urkunderna. Man gör i våra dagar ständigt nya upptäckter på detta område. Jag har nyss haft glädjen hålla i min hand en skrift, utgifven af ett lärdt samfund, rörande upptäckten 1883 i Konstantinopel af en handskrift om »apostlarnes lära», hvilket dokument de lärde forskarne ansett vara äldre än evangelierna. Således se vi, hur vetenskapen äfven på detta område går sin väg framåt, allt under det att kyrkan står stilla. Det är ett bidrag till den så mycket utropade söndringen, som för menskligheten framåt i andlig utveckling. Hvar skulle vi — som sagdt — nu eljest befinna oss, om icke i katolicismens djupaste mörker? Hvem var större söndringsman än just Luther, »erkekättaren», såsom den katolska kyrkan orätt kallar honom. Det fans en tid, då den lutherska kyrkan icke ordade så mycket om den »söndring», hvaröfver hon nu klagat, nemligen i slutet af förra århundradet och början af det innevarande, när sådana män uppträdde som biskoparne Lehnberg, Almquist, Tegnér och den store psalmdiktaren Wallin. De måste nu för tiden förklaras för »kättare» i större eller mindre mån. Också har man ju i våra dagar ansett sig böra omarbeter mer än en af Wallins härliga psalmer, då de funnits icke stämma öfverens med vissa lutheranismens tillspetsade trosförklar. Genom påtryckning af de s. k. »läsarne», hvilka ställa sig på den tränga konfessionens grund och förklara sjelfva kyrkan för kättersk, har stats-

kyrkan måst krypa till korset och blifva konfessionel i sträng mening, och dermed kan hon icke såsom förr inrymma medlemmar, som i åtskilliga stycken icke dela hennes trosuppfattning, utan måste förklara dem för kättare, äfven då hon icke kan eller vill låta dem utgå ur kyrkan.

När kyrkan skref sin konventikellag, då skref hon dermed, enligt min föreställning, sin egen dödsdom. När konventiklarne kallade tillsammans fromma män till bön och andakt, och kyrkan med denna lag icke tillät detta, då beträdde hon vägen till sin egen undergång, och hvarje lemning, som qvarstår af denna lag, är för henne en olycka. Vill hon undvika de faror, som deraf uppstå, vill hon fördröja domens exekution, bör hon i grund rödja bort denna lag och lemna full handlingsfrihet på detta område åt dem, som hon kallar villoandar, men hvilka gifva henne samma namn tillbaka, ty inga hederstitlar förekomma på någotdera hållet. Jag ber Kammaren öfverse med detta mitt upprigtiga tal. Men det är en sak, som jag måste tillägga, emedan den ligger mig varmt om hjertat. Det är icke lätt att säga hvad kristendom *är*, men ej svårt att säga hvad kristendom *icke* är. Kristendom är icke kärlekslöshet, icke hat eller förföljelseanda, utan motsatsen af allt detta. Hvarje moment i vårt samhällslif, hvarje punkt i vår lagstiftning, som har en skynt af detta hat och denna förföljelseanda, är följaktligen *icke* kristendom.

Jag har svårt att nu göra något yrkande, innan jag hört någon yttra sig i denna fråga. Dels är det sent på dagen, dels är ämnet kanske alltför djupgående. Men af två onda ting väljer jag det minst onda, d. v. s. det af reservanten väckta förslaget. Jag får derigenom visserligen behålla qvar de världsliga böterna, som äro mig motbudande, men jag får bort orden »söndring i kyrkligt hänseende», hvilka jag ogillar ur de tvenne här antydda synpunkterna, nemligen dels på grund af de missbruk, hvartill de ledt, och dels derföre att dessa söndringsläror långt ifrån att hafva varit en olycka, hafva ofta varit till lycka både för kyrkan och menskligheten.

Herr Widén: Jag instämmer med den föregående talaren, Herr Hedlund, deruti, att kristendomens väsen icke är kärlekslöshet utan kärleksfullhet. Men deraf följer icke, hvad han synes antaga, att kristendomen icke skulle vara något visst och bestämdt, så att de, som bekänna sig vara kristna, icke skulle veta hvad de tro och böra tro, utan att de skulle anse alla trosbekännelser och åsikter vara lika goda. Likgiltigheten är i kyrkliga ting lika förkastlig som i alla andra. Det är nödvändigt förenadt med kyrkans begrepp och tillvaro, att hennes medlemmar bestämdt veta hvad de hafva att tro och att de bekänna detta. Lika oafvisligt är behofvet att försvara sin tro. Så har man alltid ansett det i den kristna kyrkan, och så måste det väl förblifva, så länge kyrkan skall existera. Med kärlekslöshet behöfver detta försvar icke vara förenadt. Tvärt om kan och bör det ega rum i kristlig kärlek och fördragsamhet mot olika tänkande.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.
(Forts.)

Om ändring i
förordningen
ang. särskilda
sammankom-
ster för an-
dachtsöfning.

(Forts.)

Jag vill dock icke följa den föregående talaren längre på hans vidsträckta utflygter, utan jag föredrager att hålla mig närmare till den fråga, som föreligger, eller till Lag-Utskottets här afgifna utlåtande. Med afseende derpå vill jag få bekänna, att jag till en viss del icke har varit tillfredsstäld. Jag har visserligen ingenting att anmärka mot innehållet i betänkandets kläm, för sig sedd; jag kan så mycket mindre hafva något att invända deremot, som jag själf vid 1883 års kyrkomöte har samtyckt just till innehållet i den underdåniga skrifvelse, som här föreslås. Men jag har varit mindre tillfredsstäld med denna kläm i det hänseende, att Utskottet har inskränkt sig till en specialitet och icke tagit frågan i hela dess omfattning i öfvervägande. Vi veta, att vår Herre anbefalde sin kyrka att på två sätt vårda sig om sina medlemmar. Det ena var, enligt Matth:i 28: 19 m. fl. ställen, att *offentligen* förkunna Guds ord för församlingen och i sammanhang dermed mera *medelbart* vända sig till de enskilda medlemmarne, och det andra att, enl. Matth:i 18: 12 och följande m. fl. ställen, helt *direkt* vända sig med det gudomliga ordets förmaning till hvarje medlem *särskildt* för sig. Det förra kalla vi vanligtvis predikan, det senare enskild själavård och kyrkotukt. I föreliggande betänkande är nu fråga endast om den senare kategorien. Men här beröres blott en enskild punkt i hvad vi bruka kalla enskild själavård och kyrkotukt, nemligen förhållandet till sådana, som åstadkomma »söndring» i den kristna församlingen. Härvidlag finnas likvisst många andra förhållanden att taga i öfvervägande, ty kyrkotukten har en mycket vidsträcktare omfattning. Också hafva vi bland våra stadganden för sagda ändamål en Kongl. förordning af den 4 Maj 1855, som, bland annat, handlar om deras särskilda afösning, som genom lagfästad dom blifvit förklarade brottsliga och följaktligen derigenom också måste anses utslutna från kyrkans gemenskap. Vi hafva vidare i vår kyrkolag ett kapitel N:o 10 om bann, som berör både hvad nyss är nämndt, och tillika annat i ämnet i hela dess vidd. Vi hafva slutligen en författning, af d. 21 Mars 1862, rörande kyrkoråd och skolråd, som också afser de förhållanden, som här äro i fråga. Ser man nu närmare på dessa författningar, så visar det sig först, att 1855 års förordning numera, efter den nya brottmålslagens antagande, icke kan, i erforderliga fall, tillämpas eller längre tjena till behöflig ledning. Äfven 10 kapitlet i Kyrkolagen har många brister. Till sin förra del är det fullkomligt öfverensstämmande med hvad vår bibliska åskådning gifver oss vid handen, men mot slutet af detta kapitlet möter oss förirringen till den afart af kyrkotukten, der man indragit verdslig myndighet med verdsliga straff till hjälp inom kyrkotuktens område, alldeles så, som det skett i 1868 års förordning. I förordningen om kyrkoråd och skolråd finnas också åtskilliga brister, särskildt denna, att den, i det hela taget är något för negativ, i det att åt kyrkorådet gifvits makt och befogenhet att tadlande och straffande vända sig mot förseelserna, men icke lika tillräckligt hänvisats på medlen att positivt verka till vederbörandes bättring. Därföre hade det varit i hög grad af nöden, att Lag-Utskottet, då det

föreslår en särskild skrifvelse till Kongl. Maj:t, rörande kyrkotukt hade tagit hela detta område under ompröfning, i stället för att, såsom nu, hafva inskränkt sig till blott det partiella område, som innehålles i 1868 års förordning. Jag förstår måhända orsaken, då jag antar, att Utskottet fäst sig dervid, att 1883 års kyrkomöte i sin skrifvelse inskränkt sig till hvad som här föreligger. Men man bör dock observera den omständigheten, att detta kyrkomöte refererade sig till 1878 års kyrkomöte, som redan aflåtit en skrifvelse till Kongl. Maj:t, angående omarbetande af *alla samtliga* förordningar, rörande kyrkotukten. Kyrkomötet 1883 kunde därför för sin del icke annat än blott och bart hänvisa på det närmast föregående, då man måste anse olämpligt att förnya en underdånig skrifvelse om samma sak, som så nyligen blifvit hos Kongl. Maj:t anmäld. Då jag för min del tager våra begge kyrkomöten till föredöme och derjemte anser att afhjelpandet af den felaktighet i 1868 års förordning, som här är ifrågasatt, icke lätteligen kan åstadkommas med mindre, än att Kongl. Maj:t ingår på en revidering af alla våra stadganden rörande kyrkotukten, så måste jag hålla före, att Lag-Utskottet haft fullgod anledning att föreslå en skrifvelse af denna omfattning. Det är sannerligen en trängande nödvändighet att en gång komma till en omarbetning af *alla* hithörande stadganden. Man hör ropet från flera håll, att kyrkan icke utöfvar kyrkotukten, enligt de bibliska urkundernas innehåll och fordran. Men huru skola kyrkan och dess tjenare kunna utöfva särskild själavård i erforderlig grad, så länge sådana stadgar från fordomtima stå kvar, hvilka icke stämma med den evangeliska uppfattning af kristendomen, som numera lyckligtvis har gjort sig gällande? I den äldre kyrkans åskådningssätt ingick, att man också skulle kunna omvända människor och föra dem till kyrkans sköte genom verldsliga straffbestämmelser. Detta öfverensstämmer dock hvarken med vår Frälsares eller apostlarnes lära. När man nu kommit till medvetande härom, måste det väl vara i sin ordning att man också, så fort som möjligt, utmönstrar ur våra kyrkotuktsförordningar allt sådant, som icke stämmer med vår läras rätta tolkning, på det att kyrkans tjenare må sättas i tillfälle att utöfva kyrkotukten i rent kristlig mening. Också utgör, som vi veta, den försummelse, som man här påbördar kyrkans målsmän att de icke utöfva anbefald kyrkotukt, ett icke ringa stöd för dem, hvilkas hela lifsriktning syftar derhän att lossa sten efter sten från kyrkans murar. Hvilken kyrkans vän vill ej med alla lofliga och nödiga medel tysta åklagarens rop! Jag vet för visso, att denna Kammare varmt omfattar vår lutherska kyrkas bekännelse och lära, och att Herrarne med glädje se, att hon kan hålla sig uppe och verka med samma välsignelse hädanefter som hittills, icke blott för enskilde, utan äfven för samhället i det hela. Det är på denna grund jag vågar hoppas, att Herrarne skola önska få en fullständigare omarbetning af våra kyrkostadgar, rörande särskild själavård, än hvad som i detta betänkande nu föreslås. Jag hoppas detta så mycket mer som jag är öfvertygad, att vid närmare eftertanke Herrarne lätt skola finna, huru svårt, för att icke säga omöjligt det skall

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.
(Forts.)

Om ändring i blifva att omarbete den del deraf som här är i fråga utan att röra förordningen vid det hela. Ty här är, såsom vi se, icke blott fråga om att utstryka de sista momenten i 1868 års förordning, för att aflägsna straffbestämmelserna af verldslig art, utan äfven att i deras ställe sätta in nya bestämmelser om påföljder af kyrklig art. Men huru vill man göra detta utan att inkomma på de bestämmelser vi redan ega i Kyrkolagens 10:de kapitel och tvingas att omarbete detta jemte de öfriga stadganden, som ännu gälla uti ifrågavarande ämne? Jag vågar derföre hemställa, att detta betänkande måtte återremitteras, på det att Lag-Utskottet måtte få tillfälle att sedermera återkomma med ett förslag till underdånig skrifvelse, som omfattar en utmönstring af alla de obrukbara, men ännu gällande stadganden, som förhindra vår kyrkas herdar att i öfverherdens anda troget värda en hvar af sin hjord. Utan rätt kristlig kyrkotukt eller särskild, heligt kärleksfull själavård kan den kristna kyrkan icke ega bestånd utan stor förskingring. Det kan man förstå redan deraf, att kyrkans stiftare har särskildt anbefallt en sådan. Och lärar ju äfven erfarenheten, att det icke är tillräckligt att blott förkunna Guds ord till församlingen eller att predika, utan att det för bibehållandet af den kristna trosbekännelsens sanning och det kristna lifvets helgelse, äfven är nödvändigt, att den särskilda själavården med dess heligt kärleksömma herdetukt tillbörligt och troget utöfvas.

Så tacksam jag än är för det lilla, som Lag-Utskottet erbjuder, måste jag dock på anförda skäl hemställa om betänkandets återremitterande, för att möjligen erhålla det mera som här är af så stort behof pakalladt.

Herr Claëson: Då jag vid uppläsandet af Lag-Utskottets betänkande begärde att få antecknadt, att jag icke deltagit i Utskottets behandling af detta ärende, var det derför att jag trodde, att den skrifvelse Utskottet förordat hvarken vore behöflig eller ens lämplig. Den ovilja, som råder mot bötesstraffet, måste hvila på den föreställning, att man dömes till böter för sin lära. Detta är alldeles icke förhållandet utan böterna äro ett straff för trots mot offentlig myndighets förbud. Staten har gifvit kyrkorådet rätt att förbjuda en person att predika sina läror i församlingen. Denna rätt tillämpas sällan men jag anser det vara af mycken vigt att den kvarstår. Har staten nu gifvit kyrkorådet en sådan rätt, måste hån äfven gifva medel att bringa förbudet till efterlefnad. För min del tror jag icke, att lämpligare medel derför finnas än bötesstraffet. Det kyrkliga straff, som man vill sätta i stället, skulle användas uteslutande mot personer, som stält sig på mer eller mindre fiendtlig fot med kyrkans presterskap och kyrkorådet och som således skulle förakta det kyrkliga straffet likaväl som sjelfva de kyrkliga institutionerna. Dessutom skulle det vara mycket svårt att med det kyrkliga straffet träffa en kringresande predikant, som ej tillhörde församlingen. Kyrkomötet har ju redan ingått till Kongl. Maj:t med begäran om den nu ifrågasatta ändringen i lagen. Att Kongl. Maj:t dervid ingenting vidgjort, beror sannolikt derpå att Kongl.

Maj:t icke kunnat tänka ut en tillfredsställande lag i den antydda rigtningen. Äfven jag är af den mening, att detta icke kan ske, och att derföre skrifvelsen är olämplig; men om Kongl. Maj:t kan lösa frågan, bör det ju ske redan på grund af kyrkomötets hemställan.

För min del skulle jag icke hafva något emot att bifalla Herr Johan Andersons i Tenhult reservation, som jag anser vara både logisk och praktisk; logisk, enär i verkligheten i de flesta församlingar predikas af sekters prester eller kolportörer läror, ledande till söndring i kyrkligt afseende, utan att förbud deremot gifves, och praktisk, i ty att ett verksamt straff ej utbytes mot ett betydelseöst. Då jag emellertid icke tror att Kammaren är derför benägen och jag anser den af Utskottet föreslagna skrifvelsen intet gagna, yrkar jag afslag såväl å motionen som å Utskottets hemställan.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

(Forts.)

Herr Ekenman, Victor: Jag skall icke vid denna sena timme rätt länge upptaga Kammarens tid, helst denna fråga redan så många gånger förekommit till Kammarens behandling. Jag vill endast med några få enkla drag angifva de skäl, som förmått mig att ansluta mig till Lag-Utskottets betänkande, och jag skulle skatta mig lycklig, om dessa skäl blefve gällande för någon eller några af Kammarens ledamöter. Förut har jag, såsom ledamot af Andra Kammaren, varit med om förslag till reformer i denna författning, vida längre gående än den här föreslagna, men de skäl, som föranledt mig dertill hafva varit helt andra än de, som af den förste talaren anfördes till stöd för hans yrkande om vidt omfattande reformer på detta område. De skäl, som för mig varit afgörande, hafva varit kärlek och vördnad för statskyrkan, som jag vill hålla i helgd. Jag har den uppfattning, att kyrkoråden icke äro mäktiga att handhafva denna författning. I deras händer har den mer än en gång varit ett farligt vapen snarare *mot* statskyrkan än *för* henne; och det är derföre i statskyrkans eget intresse, som jag önskar en reform. När man nu den ena gången efter den andra sett, att det icke är möjligt att vinna Riksdagens bifall till en längre gående reform, synes mig klokheten bjuda att taga något mindre, som har utsigt att kunna gå igenom, i synnerhet om man med detta mindre vinner det väsentliga af det ändamål, man vill vinna. Detta ändamål är å ena sidan, att icke de, som äro af olika mening med statskyrkan, skola på ett eller annat sätt känna sig tryckta, och å andra sidan att de icke heller i oträngdt mål kunna förvärfva sig en martyrkrona, som de icke förtjena. Detta skäl har för mig varit afgörande och detta skäl ber jag att få åberopa till stöd för mitt yrkande om bifall till Utskottets betänkande.

Jag tror icke, att det förhåller sig så, som här uppgifvits, att det icke är möjligt att på grund af denna skrifvelse formulera ett lagförslag. Särskildt vill jag mot en talare å norrlandsbänken anmärka, att här icke föreligger något lagförslag, utan Utskottet har endast hemställt om afåtande af skrifvelse till Kongl. Maj:t i noga öfverensstämmelse med hvad kyrkomötet ansett lämpligt. Jag vågar anhålla om proposition på bifall till Utskottets betänkande.

*Om ändring i
förordningen
ang. särskilda
sammankom-
ster för an-
dachtsöfning.*

(Forts.)

Herr Pettersson: I Herr Hedlunds anförande förekommer åtskilliga yttranden, som jag ber att få något bemöta. Han talade om att söntring i kyrkligt afseende skulle vara så lyckosam. Här emot vill jag erinra att det heter: Det rike, som söntrar sig mot sig sjelft, varder icke beständandes. Jag kan icke föreställa mig, att söntring kan vara lyckosam, såvidt man ej afser att upplösa kyrkan. Råder inom en familj eller i ett hus söntring mellan man och hustru, föräldrar och barn, anser man väl icke ett sådant tillstånd med split och strid såsom något lyckosamt, utan kallar tvärt om ett sådant hus ett olyckligt hus. Dermed att samdrägt finnes och husets ordning aktas, behöfver ej den rätta individuella friheten gå under, utan befrämjas fastmer alla medlemmars väl deraf.

Såsom bevis på den nytta, söntring i kyrkligt afseende medförde, omnämnde han bland annat den mosaiska skapelsehistoriens ohållbarhet inför geologiens forskningar. Om han gjorde sig besvär att noggrant genomläsa denna historia, skulle han finna att der icke finnes ett ord, som strider mot de geologiska forskningarnas resultat. Dessa forskningar visa så många årtuseuden tillbaka, sade han. I den mosaiska skapelsehistorien står: »I begynnelsen skapade Gud himmel och jord och jorden var öde och tom m. m.» — Der säges icke ett ord om huru länge eller under huru många årtusenden jorden befann sig i ett tillstånd af ödslighet och tomhet samt utveckling, till dess menniskan å henne skapades, utan säges det blott, att allt härleder sig från Gud såsom dess yttersta upphof och ordnare.

Vidare talade han om Luther, och att Luther skulle antagit att solen gick och jorden stod stilla. Ja, icke är det någon trosartikel. Vi säga ju också, att solen går upp o. s. v. Det är icke fråga om den saken alls här. Geologien kommer alldeles icke, lika litet som de öfriga naturvetenskaperna, i strid mot skriften och vår kyrkolära, om man icke misstyder; de hafva hvardera sina olika områden.

Herr Hedlund talade också om, att då konventikelpakatet skrefs, skref också kyrkan sin dödsdom. Om man går något in i pietismens historia, vet man hvarföre koventikelpakatet uppkommit. Sjelfva Spener, som anses såsom pietismens fader, måste mot några anlita polisen. Läser man t. ex. den i förra århundradets första hälft i Tyskland uppkomna Ronsdorfersektens historia, får man kännedom om förhållanden, som visa, att konventikelhållare väl kunna behöfva öfvervakas och konventiklar så urarta, att deras frihet behöfver begränsas. Kristendomen är kärlek och gudaktighet, icke hat och förföljelse, sade Herr Hedlund. Ja väl, men att skrifuva och använda lagar mot ostyriga andar i religionens namn, det är icke hat och förföljelse, utan en samhällets skyldighet till att hålla de ostyriga i styr och tukta de tuktlösa. Det är alldeles tydligt, om man tänker på saken.

Ser man på den frukt och verkan sådana ostyriga andar hos oss under de senare åren under det nya konventikelpakatets tid åstadkommit, tycker jag, att de verkligen haft temligen fritt spel.

Det är snarare de, som förfölja och ställa till förbistring och förargelse på många livvets gebit. Förhållandet är väsentligen olika för dem och för statskyrkans prester. De senare hafva sina anvisade församlingar och stå under församlingsbornas ögon och kontroll samt kunna, om de fela, anklagas och ställas till ansvar. De förra åter resa från den ena orten till den andra, hafva intet embetsansvar och kunna ställa till ganska mycken förvildning och förargelse inom familjerna och församlingarna, och förlora de förtroendet på ett ställe, draga åstad till en annan marknad att der verka på samma sätt. De börja sin upplösande verksamhet i religionens namn och angripa nog äfven det borgerliga samhällets grundvalar. När de väl fått anhängare, angripes statskyrkan med det påståendet, att statskyrkan icke kan vara en Jesu Kristi kyrka, därför att landets konung står i spetsen för dess styrelse. Jag kan icke förstå, hvarför konungen icke kan få vara kristen lika väl som en annan människa eller någon af dessa. Det går steg för steg till upplösning af både kyrka och samhälle. För min del tror jag, att nu i fråga varande förordning, att döma af utvecklingen sedan den utfärdats, alldeles icke är för sträng eller blifvit för ofta anlitad, utan tvärt om. Den uttalar tillika ett medgifvande, som aldrig bort uttalas och vid anmärkning till rättelse blifvit återopadt och missbrukadt, såsom vore både kyrkans bekännelse och kyrkolagen med denna förordning upphäfd. Sjelfsväldet har gått så långt att många bland allmänheten äro allvarligt bekymrade öfver den oreda, som uppstått och väl ännu vidare skall uppstå, och förundra sig, huru sådant kan i ett ordnadt samhälle tillstädjas.

Herr Hedlund anförde ett yttrande från afslutandet af Upsala möte år 1593: »Nu är Sverige vordet en man och alla hafva vi en Herre och en Gud». Antagligen föranleddes detta utrop just af den oro och splittring, som förut varit, så att man längtade efter ro. Jag har ofta hört en min kyrkvärd klaga öfver de nuvarande förhållandena. Förr än dessa kolportörer kommo, vore vi *ett* folk, säger han, nu deremot är här idel strid och förargelse.

Jag gör icke något annat yrkande än att Lag-Utskottets förslag antingen måtte bifallas eller de nuvarande lagbestämmelserna bibehållas, men motionärens yrkande afslås.

Herr Bergström: Frånsedt det alternativa yrkande, den siste talaren framstälde, har Kammaren tillräckligt många yrkanden att välja emellan. Meningarne bryta sig temligen skarpt mot hvarandra, och vi hafva uttalanden i frågan af både högermän, venstermän och medelvägsmän. Jag skall först till närmare granskning upptaga den ifrigaste högermannens yrkande i ämnet.

Han utgick från, att det vore önskligt att åstadkomma en förändring af lagstiftningen rörande kyrkotuktsinstitutionen i hela dess vidd. Jag vill icke förneka, att ju detta kan vara rätt önskligt, men man måste hafva mycken brist på sinne för form, om man tror, att denna motion kan gifva uppslag till ett så vidlyftigt be-

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.
(Forts.)

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

(Forts.)

rörande af kyrkotuktsfrågan, som talaren ifrågasatte. Såvidt jag kan förstå, är det alldeles omöjligt. Kyrkomötet har en gång anhållit att Kongl. Maj:t ville taga hela frågan om kyrkotukten under öfvervägande. Denna framställning har ännu icke ledt till någon påföljd, antagligen på grund af de utomordentligt stora svårigheter, som mött att åstadkomma en efter tidens rättsmedvetande lämpad lagstiftning uti ifrågavarande ämne. Då vid 1883 års kyrkomöte Herr Widén sjelf väckte en motion i detta ämne, tillvägagick kyrkomötet ungefär på samma sätt som Lag-Utskottet nu gjort. Mötet sköt undan frågan om kyrkotuktens ordnande i hela dess omfång och tog endast före hvad som var mest trängande, nemligen frågan om utbyte af världsliga straff för öfverträdelse af kyrkoråds förbud mot påföljder af mera kyrklig art.

Jag tror således att Lag-Utskottet i detta hänseende har ett godt och vackert mönster att följa, och att Herr Widén genom sitt yrkande om återremiss icke gagnar saken på något vis.

Sedermera kommer jag till en annan talare, som antog, att de påföljder, som den nu gällande författningen stadgar, icke äro straff för en kyrklig förbrytelse, utan för öfverträdelse af en borgerlig ordningsstadga. Den meningen framställes af Herr Claëson, och han ansåg därför, att författningen lämpligen borde bibehållas som den är eller åtminstone endast ändras i öfverensstämmelse med hvad reservanten Herr Johan Anderson i Tenhult föreslagit. För min del tror jag, att han felar i detta sitt antagande, och att den allmänna uppfattningen är riktig, eller att det är den världsliga lagens arm, man begagnar för att bestraffa en förseelse af kyrklig art; och enligt min åsigt är det detta, som väckt så mycken ond blod mot denna författning.

Den tredje uppfattningen representeras af Herr Hedlund. Han uttalade såsom något högeligen ömkligt, att söndring åstadkommes i kyrkligt hänseende. Detta är dock icke vår gällande lagstiftnings ståndpunkt, utan tvärtom uttalas i författningen om kyrkoråd att detta skall vaka deröfver att spridande af vilseförande läror må, så vidt möjligt är, förekommas, samt kyrklig tvedragt och söndring förhindras. I 28 § heter det: »Kyrkorådet må i frågor, som röra religionens och sedernas helgd, ej annorledes än genom allvarliga föreställningar och varningar söka förmå den felande till bättring». —

Den, som nu verkligen vill tillmötesgå den allmänna meningen i landet, bör, tror jag, bifalla Lag-Utskottets förslag, som intager en medlande ställning: i midten ligger ofta sanningen. Under närvarande tid är ett bifall till Lag-Utskottets förslag något, som skulle kunna tillfredsställa alla meningar. Om detta blir bifallet, och Kongl. Maj:t föreslår en lag för Riksdag och Kyrkomöte af det innehåll, att den kan antagas, d. v. s. att kyrkliga påföljder sättas i stället för världsliga straff för öfverträdelse af kyrkoråds förbud, blefve det möjligt för kyrkorådet i den församling, till hvilken den felande hör, att ingripa. Det är nemligen att märka, att om en sådan kringresande reformator och predikare af kyrklig söndring blifvit af ett kyrkoråd förbjuden att vidare predika, men han öfverträder

detta förbud, så kan han icke kallas till förhör inför detta kyrkoråd, ty han sorterar icke under detsamma. — Liksom hvar och en har sin laga domstol, sitt forum domicilii, sorterar också hvar och en under sin församlings kyrkoråd. — Men om det kyrkoråd, hvars förbud blifvit öfverträdt af den kringresande, genom sitt domkapitel meddelar sig med kyrkorådet i den församling, den främmande tillhör, torde väl sistnämnda kyrkoråd icke underlåta att vidtaga de kyrkliga varningar, som befinnas erforderliga. Ställer sig den felande icke varningen till efterrättelse, är det illa, men man har icke gjort sig skyldig till att hafva för en förseelse af kyrklig art använt verldsliga straff. Enligt mitt förmenande skulle man mest tillmötesgå den allmänna meningen genom att bifalla Lag-Utskottets förslag. Alla mera radikala förslag hafva afslagits af denna Kammare. Två gånger, 1881 och 1882, tillstyrkte Lag-Utskottet utslutande ur denna författning af de två sista punkterna eller just hvad som nu föreslås, d. v. s. att kyrkorådet inom den församling, der en sådan kringresande predikar, icke skulle hafva rättighet att förbjuda honom detsamma, och vidare att ansvaret af böter för förbudets öfverträdande skulle bortfalla. Begge gångerna afslog denna Kammare lagförändringen. Nu har Lag-Utskottet trott, att man skulle kunna ena båda Kamrarna i detta medelvägsförslag, som åsyftar att man icke godkänner söndring på något vis, men icke belägger den med verldsliga straff, utan låter den felande blifva föremål för enskild själavård och varning af kyrkoråd eller något dylikt. Jag yrkar bifall till Lag-Utskottets förslag.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

(Forts.)

Rop hördes nu på proposition.

Friherre Barnekow: Min åsigt i denna fråga tror jag visst icke är för en del af Kammaren okänd, ty jag har vid föregående riksdagar yttrat mig i densamma. Jag skulle icke heller kanske uppträda i afton, om icke en talare uttalat en åsigt, att han skulle vilja vara med om att yrka bifall till reservationen, om denna möjligen kunde gå igenom. Detta gaf mig anledning att taga till ordet. Jag skulle äfven önskat bifall till reservationen och anhåller att med några ord få gifva till känna min åsigt. Jag anser, att de ord, som denna författning innehåller, stå i strid mot friheten på det religiösa området i öfrigt. Det gifver anledning till att personer, hvilkas åsikter icke fullt öfverensstämman med vår kyrkas, kunna därför tilltalas. Detta är icke rätt och öfverensstämmande med vår religiösa frihet, och därför vill jag hafva dessa ord borttagna.

Det är i sanning förvånande, huru dessa religiösa frågor behandlas vid riksdagarna. Då edsfrågan var före, uppträdde nästan våra fleste prestmän här i Kammaren och talade för bibehållande af så många eder som möjligt. Då vi nu hafva denna fråga före om mildare lagstiftning i någon mån, uppträder en af vår kyrkas män och säger: jag anser ingalunda denna lag vara för mycket utan allt för litet sträng. Desse talare äro män, som skulle predika fridens ord. Det är väl icke fridens ord att icke få nog stränga

Om ändring i lagar och få svära nog många eder. Jag har en motsatt åsigt rörande de religiösa rörelserna i vårt land, ty jag tror de hafva gjort mycket godt. Jag vill icke gå så långt som den förste talaren; men jag vågar påstå, att söndring är nödvändig, om än icke behaglig. Om icke söndring funnits på det religiösa området, hemställer jag, mine herrar, hvar hade vi i närvarande stund befunnit oss? Hvarför uppkommo dessa söndringar? Jo, därför att religionen höll på att blifva en slentrian. Då man försöffades på detta område, uppträdde väckelser. Detta skedde på reformationens tid, detta sker i denna tid. I reformationens tider voro vi på väg att församma detta viktiga religiösa lif. Då skedde söndring, och den väckte mycken välsignelse, men jag beklagar djupt, att vår kyrka i allmänhet dömer så hårdt dem, som hysa mot kyrkan stridande åsikter. De sträfvade dock alla till samma mål, salighetens mål. Med olika vägar kunna de likväl nå detta, och, enligt min åsigt, är det säkert, att då vi en gång möjligen komma att stå inför vår Herres domstol, komma vi kanske att finna människor invid denna tron, hvilka vi möjligen tänkt oss förvista derifrån. Det heter: dömen icke, så varden I icke dömd. För min del vill jag icke fälla en dom på detta område. På det verldsliga området måste de fällas för ordningens upprätthållande, men icke på det religiösa området. Detta är min uppfattning i denna fråga, och på denna grund anser jag dessa ord »söndring i kyrkligt afseende» måtte af praktiska och många andra skäl utgå.

(Forts.)

På dessa grunder anhåller jag om bifall till Herr J. Andersons i Tenhult reservation.

Herr Pettersson: En talare yttrade att söndring var något godt. Jag tror att jag också har någon erfarenhet om rörelserna på detta område. En uppyrckning kan visst ske till en tid och, såsom det tyckes, äfven göra det förut mottagna och lärda mer fruktbarande; men hurudan blir utvecklingen, när ett nytt slägte framträder, som växt upp bland sekteriska föräldrar? Under sista året höll jag visitation i en af de församlingar, der söndringen först började och der rörelsen först trädde i dagen. Der finnes en stor mängd, som äro nästan utan all religion. Det är det vanliga resultatet. Fordomtima gick man der å sön- och högtidsdagar mangrant i kyrkan, och öfvades äfven husandakt. Många af ungdomen, som växa upp under stormen mot kyrkan, sluta sig icke till någon sekt och icke till kyrkan utan blifva religiösa nihilister.

Här sades att religionen blifvit en slentrian, har blifvit en vana. Om den också blifvit en vana, så, om vana är god, må man ej förakta den. Just denna ordning, hvori vi växa upp, trycka på oss en djup pregel; och mången, som icke aktat på hvad han mottagit, beagnar dock detta till sin verkliga nytta.

»Vi arbeta alla på samma mål, salighetens mål», heter det. Godt, om så vore. Jag betviffar dock, om detta kan med skäl sägas om de falska och tygellösa andar, som undandra sig vederbörlig kontroll och, för att göra sig till folkledare, komma i religionens namn, för att, när de vunnit gehör, angripa hvad för vårt folk varit dyrt

och heligt och ännu tjenar det till välsignelse, om det blott rätt brukas.

»Dömen icke, så varden I icke dömde», yttrade samme talare och ansåg att vi icke skola döma på det andliga området. Hans mening kunde väl ej vara, att vi skola taga för godt eller med likgiltighet bemöta hvad helst som framträder i religionens namn, utan blott, att vi ej skola döma om människors andliga lifstillstånd. Men hvilka äro då de, som i synnerhet döma? Jo, just sådana, om hvilka jag talat, medan de, som icke följa dem, af dem och deras efterföljare dömas.

Om ändring i förordningen ang. särskilda sammankomster för andaktsöfning.

(Forts.)

Herr Hedlund: Jag vill blott förklara ett uttryck af mig, som blifvit något missförstådt. Jag tror att jag sade, att söndring i kyrkligt afseende kan vara något godt. Min mening var, att läror, som ledt till söndring i kyrkligt hänseende, varit till mensklighetens lycka. Söndring, såvidt dermed förstås fiendtlighet, anser jag deremot icke vara lyckligt i något afseende.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade Herr vice Talmannen, som öfvertagit ledningen af Kammararens förhandlingar, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels, af Friherre *Barnekow*, att Kammararen skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation, dels att utlåtandet skulle till Utskottet återförvisas, dels ock att Utskottets hemställan skulle afslås.

Härefter gjorde Herr vice Talmannen propositioner enligt dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till Utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Friherre *Barnekow* begärde votering, i anledning hvaraf Herr vice Talmannen, för bestämmande af kontraposition dervid framställde propositioner på de återstående yrkandena och förklarade sig anse de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga afslag å Utskottets hemställan.

Men äfven angående kontrapositionens innehåll äskade Friherre *Barnekow* votering, i anledning hvaraf och sedan såsom nej-proposition dervid antagits återremiss, uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att vid blifvande votering om bifall till Lag-Utskottets utlåtande N:o 36 kontrapositionen skall innehålla afslag å utlåtandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har såsom kontraposition vid nämnda votering antagits återremiss.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 9.

I följd häraf uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller Lag-Utskottets utlåtande N:o 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utlåtandet.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda;

Ja — 51;

Nej — 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades Herr *von Stockenström* under tre veckor från denna dag.

På framställning af Herr vice Talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst å föredragningslistan till nästa sammanträde.

Justerades fyra protokollsutdrag för detta sammanträde, hvar efter Kammararen åtskildes kl. 10,48 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Rättelser

i Första Kammarens protokoll N:o 13:

Sid. 19 rad. 17 nedifrån *står*: minerade
läs: ruinerade
 Sid. 22 rad. 11 nedifrån *står*: varor
läs: varan